

# Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respective geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtover aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den 1sten luitenant VAN RIJNEVELD, van de rijdende artillerie, te Breda, met het opschrift: voor den Militaire Spectator.

## DENKBEELDEN

OVER

### NEDERLANDSCHE TROEPEN,

MET BETREKKING TOT DERZELVER ZEDELIJKE

HOEDANIGHEDEN EN GESCHIKTHEID VOOR

DEN OORLOG.

La base de l'indépendance, c'est la force résultant de l'action productrice du sol, ou des hommes. Un peuple qui veut être maître chez lui, doit donc, avant tout, chercher la force matérielle et morale . . . L'existence des armées permanentes est donc basée sur la loi impérieuse, la loi de la nécessité.

*Spectateur Militaire.*

Consequenz in der Ausführung ist aber nicht immer die Festhaltung der ursprünglichen Idee, sondern da in dem Ansatz sich mehrere variable Größen befinden, so müssen diese bei veränderten Umständen geprüft und das Product oder der Quotient darnach abgeändert werden.

A. WAGNER, *Betrachtungen und Erfahrungen über den Krieg.*

Onder de onderwerpen, tot onzen wetenschappelijken en letterkundigen werkkring behoorende, verdient het hierboven door ons aangeduide voorzeker eene onderscheidende plaats. Onderhouding van een gepast gevoel van nationale eigenwaarde, opwekking van zedelijke krachten, van liefde voor den dierbaren geboortegrond en van gehechtheid aan de beginselen van trouw en vorstenliefde, staan daarmede in een naauw verband. Er zijn echter nog meerdere beweeg-oorzaken, waarom deze en dergelijke onderwerpen eene steeds voortdurende behartiging en overweging verdienen. De tijden waarin de krijgsmans-stand bij ons te lande niet die achting genoot, waarop hij aanspraak konde maken, zijn voorbij. Het leger, uit nationale grondstoffen te zamen gesteld, is meer en meer met de Vaderlandsche belangen ineen gesmolten, en deszelfs zamenstelling is op den algemeenen nationalen grondslag gevestigd geworden. Dit zijn waarheden die men niet kan miskennen; doch aan den anderen kant is het niet minder waarheid, dat, zelfs in onze dagen en in tijd van vrede, onder de Nederlandsche bevolking de belangstelling in de strijdkrachten van den Staat nog niet die hoogte heeft bereikt, die dat groote

ligchaam zoo zeer behoeft. De strekking van het volks-onderswijs identificeert zich meer met de commerciële belangen van het vaderland. Onze instellingen en volks-gebruiken, doen — in het algemeen gesproken — neigingen geboren worden, die niet zoo geheel en al in overeenstemming zijn met die, welke bij den waren soldaat op den voorgrond moeten staan. Er bestaan bij ons te lande weinige of liever geene volks-gebruiken of volks-spelen, welke de vorming van den krijgsmans in de hand werken, en die het hunne bijdragen om den jongeling, als hij eenmaal door de wet in de gelederen van het leger geschaard wordt, liefde voor zijnen nieuwen stand en gehechtheid aan zijne vaandels in te boezemen. Van daar dan ook dat eene voor de zamenstelling van ons leger algemeene toepassing van het militie-stelsel, zoo als het tot nu toe gevolgd is, niet die vruchten kan opleveren, welke andere mogendheden uit dergelijke stelsels trekken. De volks-geaardheid moet hier, zoo niet alles, dan toch veel doen, om den door de wet opgeroepene, niet in eenen geheel met zijne neigingen strijdende werkkring te verplaatsen. De passive achting die men aan den krijgsmans-stand schenkt, is, alleen en op zich zelve staande, niet genoegzaam om datgene voort te brengen, wat eigenlijk bij de aanvulling van een leger gevegd wordt. De algemeene belangstelling in de opvoeding, vorming en oefening van den krijgsmans is het actief vermogen, dat steeds werkzaam moet blijven, omdat die aanvulling zich jaarlijks vernieuwt; en wanneer zich daarbij de achting der natie voor hare eigene strijdkrachten paart, dan werkt alles te zamen om den burger, die onder de wapens geroepen wordt, ook in den volstrektsten zin des woords tot soldaat te kunnen vormen.

Wanneer wij de bovenstaande vlugtige denkbeelden in verband beschouwen met het onderwerp dat wij aan het hoofd dezes hebben aangeduid, dan ontstaat de vraag, of, in het algemeen, de zedelijke hoedanigheden van den Nederlandschen jongeling hem voor het werkdadige oorlogs-leven geschikt maken? De beantwoording van deze vraag zou moeten doen kennen, of er mogelijkheid bestaat om, door deze of gene wijziging in het stelsel van opleiding der jongelingschap, in het stelsel van aanvulling van het leger, en in de opleiding der

jonge rekruten, aan het Nederlandsche leger een voor den oorlog gezuiverd gehalte mede te deelen.

Dit vraagstuk behoort gedeeltelijk tot het gebied der hoogere staatkunde, gedeeltelijk tot dat der geschiedenis, en gedeeltelijk tot het gebied der kennis van het krijgs-wezen.

Uit ligt te bevatten redenen, zullen wij het eerste onaangeeroerd laten, en tot de beide volgende eenige vlugtige denkbeelden in het midden brengen.

Welk Nederlander zou aarzelen om de gestelde vraag met ja te beantwoorden? Moed en volharding, koelbloedigheid en een door het volks-onderwijs gescherpt oordeel, zijn, over het algemeen, ons volks-eigendom. Lijdzzaamheid in het ongeluk, gematigdheid in tijden van voorspoed, onderwerping aan den wil eener hoogere Voorzienigheid, Godsdienstig gevoel en gehechtheid aan orde en wet, zijn de kenmerkende hoedanigheden van het volks-karakter. Ook deze hoedanigheden moeten den waren soldaat eigen zijn. De burger, met deze eigenschappen, kan, door eene oordeelkundige leiding, zeer spoedig tot soldaat gevormd worden, wanneer geene ingewortelde neigingen hem afleiden om, of uit vrije keuze, of door de wet geroepen, den krijgsmans-stand met geestdrift te omhelzen. De geschiedenis is voor het overige daár, om dit alles door afdoende bewijsgronden te staven. Men hebbe slechts de overheerlijke tafereelen te beschouwen, zoo krachtig geschetst door de historie-pen van onzen geleerden *Bosscha*, om de gestelde vraag voldingend te zien beantwoorden. Doch wij gevoelen behoefte om die hoedanigheden ook door den vreemdeling, als werkelijk bestaande waarheden, te zien erkennen. Die behoefte is geenszins een uitvloeisel van de zucht om vreemden lof boven eigene overtuiging te stellen; neen, het is het regtmatig verlangen om onze overtuiging door den vreemdeling te zien deelen. Enkele beroemde Duitsche schrijvers hebben onzen landaard, in dat opzigt, regt doen wedervaren, en men behoeft slechts de *Geschichte des Abfalls der Vereinigten Niederlande*, van den grooten dichter en proza-schrijver *von Schiller*, te lezen, om zich geroepen te voelen eenen dankbaren blik op Duitschland te slaan. Doch ook enkele Fransche schrijvers en krijgslieden zijn als bevoegde beoordeelaars opgetreden, en hebben aan de eigenschappen en hoedanigheden van den Nederlandschen soldaat hunne lof en hoogschatting niet kunnen onttrekken. In een zeldzaam werkje (1), drukt zich een Fransch schrijver aldus over onzen landaard uit:

« Je ne connois pas de nation plus industrieuse et plus prudente que la vôtre pour se mettre en sûreté contre un mal physique, les inondations. Elle s'épuise, elle met en oeuvre

(1) *Lettres Militaires*, 2 vol. Paris, chez *Duchene*, 1781. (Seconde partie, page 135.)

toutes les ressources et elle brave un élément qui la menace; mais je n'en connois pas aussi qui se soucie si peu et prenne si peu de mesures de se mettre à l'abri d'un mal moral, pis que ce mal physique: les invasions hostiles, les vexations, les insultes. Elle attend toujours le moment, qu'il n'est plus temps de faire des digues et elle dépense alors vainement le double et le triple de ce qu'aurait couté un ouvrage plus solide, fait à loisir. Il ne tient pas à un Etat d'avoir toujours cent mille hommes et une grande flotte sur pied; mais il tient à lui que les troupes et la flotte qu'il entretient soient bien constituées, toujours en état d'agir; que les officiers soient intelligens, habiles, qu'il y ait une discipline, de la subordination; qu'il ne manque rien de ce qui constitue la force ou y contribue; en un mot, que tout ce qui sert à déployer quelque force, soit mis en état de la déployer le plus efficacement que possible.»

« Rien de tout cela au commencement de la guerre de 1672 et de la dernière. Est-il étonnant, que les Français aient fait des progrès si rapides dans la première et trouvé si peu de résistance dans la seconde? »

« Ceux qui, comme l'auteur en question, attribuent les événemens sinistres à la lâcheté ne connoissent ni votre histoire, ni votre nation. Ce vice n'est pas celui de votre nation; et ce qu'il plait à plusieurs, militaires même, de nommer lâcheté, n'est en effet que malhabilité, inexpérience, indiscipline. Des troupes conduites par d'officiers habiles, des troupes faites à la guerre et disciplinées, ne peuvent pas être lâches. »

« Sans vous alléguer les Prussiens, qui font un héros d'un sujet pusillanime du Pape, votre histoire, la guerre même de 1672 et celle de la succession, fournit des preuves de mon assertion. Ces mêmes troupes, auxquelles on donne si gratuitement l'épithète de poltrons et de lâches, lorsqu'elles font la guerre de 1672, sont les mêmes, qui chassèrent les François des provinces conquises; qui soutinrent avec tant de gloire la guerre de succession, et qui, de l'aveu de tout le monde, furent regardées avec raison comme les meilleures troupes de l'Europe. Par quel prodige cette métamorphose s'opéra-t-elle? Par la sévérité du Roi *Guillaume III*, dans le maintien des loix, de la discipline et de la subordination, mais encore plus par son attention à distinguer, à récompenser la valeur, l'intelligence, l'habilité et la bonne conduite. Il n'y a pas moyen de résister contre l'action de ressorts si forts. Cette discipline, les officiers formés, l'esprit qu'il avoit donné aux troupes, subsistoient encore après sa mort, mais se perdirent successivement après la paix d'Utrecht, de façon que ces mêmes troupes excellentes devinrent trente années après ce qu'elles étaient (*in het begin van*) en 1672.»

In dit vrij onpartijdig oordeel, erkent de Fransche auteur de geschiktheid van den Nederlandschen burger voor den mili-

tairen stand, en zijne goede hoedanigheden voor het werkda- dige oorlogs-leven, wanneer slechts de leiding der krijgs-zaken aan bekwame handen wordt toevertrouwd, en de volks-neiging tot steun verstrekt aan de maatregelen van het opper-bestuur. Dit was het geval in de tijdstippen die de schrijver aanhaalt, toen, volgens zijn oordeel en dat van anderen, de Nederlandsche troepen voor de beste van geheel Europa golden. Het dreigende gevaar tot aan de poorten van Amsterdam genaderd, deed het nationaal gevoel van eigenwaarde en het besef harer morele krachten bij de natie ontwaken, en zich geheel en al iden- tificeren in eene uiterste kracht-inspanning. Een *Oranje* ver- hief zijnen leeuwen-standaard, om welke zich duizende schaar- den, en door zijn karakter en veldheers-hoedanigheden gehol- pen, viel het dezen roemrijken nationalen vorst gemakkelijk, om uit zijne ongeoeffende benden in korten tijd keur-benden te vormen, die den trotschen *Lodewyk XIV* voor zich uit- dreven.

De schrijver gaat verder met de oorzaken op te geven, waar- uit, volgens zijn gevoelen, het verval dier goede hoedanigheden voortsproot. Dit gevoelen van den schrijver verdient insgelijks eenige overweging, hoezeer het standpunt van zaken sedert dien tijd eene geheel andere wending genomen heeft. Hetgeen de schrijver « *le gouvernement* » noemt, en waarop hij in dezen zinspeelt, was minder de regering zelve, dan wel de te- rugkeerende volks-neiging, die de destijds bestaande orde van zaken vertegenwoordigde. Het uitvoerend bewind werd in de zaken van oorlog te veel belemmerd, door den overwegenden invloed der gewestelijke en vertegenwoordigende regeringsleden, dan dat het geheel en alleen de schuld konde dragen. Volgen wij, na deze opmerking, den schrijver in zijne redenering:

« On impute souvent aux troupes l'ineptie et la pusillanimité des supérieurs, comme à ceux-ci la malhabilité, l'indiscipline des troupes et aux uns et aux autres ce qui n'est qu'une suite des fausses mesures, des dispositions fautives du gouver- nement. Qui n'a pas un tableau très-exact de l'état de guerre, s'y peut aisément méprendre et faire dépendre un effet des causes, qui n'y ont rien contribué. »

« En remontant aux premières causes, c'est toujours le gou- vernement, qui prépare le mauvais succès des armes. Les troupes, semblables à tous les hommes en général, sont tou- jours ce qu'on veut qu'elles soient. Elles sont habiles, ou mal- habiles, courageuses ou lâches, en proportion des moyens plus ou moins propres, plus ou moins efficaces employés par le gouvernement, pour les rendre telles. Si, après la paix d'Utrecht, il congédia la plus grande partie d'officiers d'expérience, en dégouta une autre par l'indifférence, le mépris et les préfé- rences accordées à des êtres nouveaux, il étoit tout simple, que la discipline et l'esprit militaire devoit se perdre; mais si

avec cela il n'y avait pas de ressort capable d'exciter l'émula- tion et l'habilité dans les supérieurs de nouvelle fabrique, il falloit bien qu'après une période de 50 ans, pendant lequel on ne pensait pas à la guerre, on regardoit les régimens et les com- pagnies comme des fermes, et les autres places supérieures comme des prébendes, se faisait un jeu des troupes, s'amu- soit à en former des lettres initiales de M<sup>rs</sup>. les députés, au lieu de les former au combat, il falloit bien, que l'état de guerre de l'année 1740 fut à-peu-près semblable à celui de l'année 1670. »

De tijden en gebruiken, door den schrijver aangeduid, zijn voorbij; eene geheel andere orde van zaken heeft sedert eene reeks van jaren derzelve plaats ingenomen. Wanneer men echter eenen doordringenden blik slaat op den gang der zaken in de nieuwere tijden, dan vindt men nog hier en daar over- blijfselen van neigingen, die vroeger eenen verderfelijken in- vloed uitoefenden op de zaken van oorlog; een invloed die men, helaas, destijds zoo duur moest betalen. Deze overblijf- selen zijn tevens erfdeelen van het vroegere volks-karakter, en, zoo het schijnt, de onvermijdelijke gezellen van een vertegen- woordigend regeringstelsel; terwijl de hoofd-regering of het uitvoerend bewind in dezen geenszins regtstreeks te beschuldi- gen is. Het is ook daarom dat wij, in het hoofd dezes, be- weerden, dat onderwerpen, zoo als het onderhavige, eene steeds voortdurende behartiging verdienden. Die overtuiging door de geheele bevolking van Nederland te doen deelen, is en blijft eene gewigtige en welligt noodzakelijke taak. Hervatten wij, na deze uitweiding, den draad onzer rede- nering.

De veldtogten in de Zuidelijke Nederlanden in de jaren 1795—1796, leveren eenige bijdragen tot eene voldoende op- lossing van het onderhavige vraagstuk, en doen zien, dat, indien er vroeger meer belangstelling had bestaan in de strijdkrachten van den staat, indien eene zeer verkeerde toepassing van economie niet de hoofd-zenuwen van het leger verlamd had, welligt de zaken eene anderen keer had- den genomen. De kleine hoop Nederlandsche troepen deden destijds wonderen, onder de aanvoering van den Erfprins, onzen tegenwoordigen Koning, en den Prins *Frederik*. Bij *Werwick* (12 Junij 1795) en bij andere gelegenheden, strekten zij tot een navolgenswaardig voorbeeld aan de troepen van het verbondene leger. Onze vijanden moesten dit erkennen, ter- wijl voorname krijgskundige schrijvers dit nog later hebben bevestigd (1). Maar wat vermogt een handvol volks, die wel-

(1) Men leze daaromtrent vooral *les Mémoires milit. et historiques pour servir à l'Histoire de la guerre depuis 1792 jusqu' en 1815, par le maréchal-de-camp baron DE CROSSARD,*

dra deszelfs depôts had uitgeput? De wervingen aan den gang gebragt, leverden slechts geringe aanvulsels van slecht alooi; overigens heeft de ondervinding geleerd, wat de aanvulling van legers, gedurende den oorlog, zonder behoorlijke vooraf bepaalde krijgs-organisatie, zeggen wil.

Later en onder een ander krachtiger bestuur, namen de zaken van oorlog eene andere wending. Met oude en nieuwe grondstoffen, werd een leger te zamen gesteld, dat in het tijdvak van 1806—1811 een schoon, krachtig en in alle opzichten voorbeeldig geheel opleverde. Wanneer de vroegere regering in het jaar 1793 over zulke strijdmiddelen en strijdkrachten had kunnen beschikken, dan had — met minder inwendige verdeeldheden — Nederland nooit de vernedering ondergaan om deszelfs roemrijke vlag tegen eene vreemde te moeten verwisselen. Wij zullen echter hierover niet verder uitweiden, en ons alleen bij het onderhavige onderwerp bepalen.

Met eene goede organisatie en door den besten krijgsmansgeest beziel, toonden de Hollandsche troepen, in de geleedren van het Fransche leger geschaard, dat de krijgs-hoedanigheden hun nationaal eigendom waren. En wanneer men aan den eenen kant moet bejammeren, dat zoo vele schitterende wapenfeiten, op de velden van Duitschland, Rusland en Spanje, door hen verrigt, er toe bijbragten om den krijgsroem van den vreemdeling luister en glans bij te zetten, dan blijven echter de lauweren, door hen geplukt, een onverwelk sie-raad aan onze nationale krijgstropheen.

De Fransche schrijvers, hoezeer regt doende aan de krijshoedanigheden van den Nederlandschen soldaat, hebben echter den aan hem toegezwaaiden lof een te Fransch kleed aange-trokken, om die bijzonder te kunnen erkennen. Onze troepen behoorden tot het Fransche leger, waren daarin verdeeld, en men moet het lot en de nieuwe nummers, welke de Hollandsche regimenten bij de inlijving verkregen, kennen, om bij de relazen der Fransche schrijvers, over hunne veldtogten, de daden onzer landgenooten te kunnen volgen. De krijgsroem van enkele regimenten en korpsen die in hun geheel gebleven waren, konde niet zoo gemakkelijk omsluijerd worden, zoodat deze in duidelijker trekken zich aan het oog van den navorschenden lezer voordoen. Onder vele voorbeelden van dien aard zullen wij er twee aanhalen, waarvan het eerste ons zal dienen tot bevestiging van het bovengestelde, en het tweede ons aanleiding zal geven om onze denkbeelden over het laatste gedeelte der gestelde vraag nader te ontwikkelen. Deze beide bijdragen zijn ontleend uit een der geachtste Fransche militaire tijdschriften.

« *Tindal* né à Deventer (1) le 24 Février 1773 entra au

(1) Zie *le Spectateur Militaire*, XVIII<sup>e</sup> Volume, CIII livraison, page 105. (Jaargang 1834.)

service à treize ans, comme cadet dans la brigade écossaise, où son père était officier. *Tindal* était capitaine à l'époque où la Hollande fut érigée en royaume sous *Louis Napoléon*. Ce souverain le nomma major, et peu de temps après colonel du beau régiment de grenadiers de sa garde, qui, lors de la réunion de la Hollande à l'empire Français, devint le 3<sup>e</sup> de grenadiers de la vieille garde. Ce regiment était admirable par sa belle tenue et sa sévère discipline, et il le dut à son colonel, qui entendait parfaitement cette partie d'administration.»

« *Tindal* fit, à la tête de ce régiment la campagne de Russie avec distinction, et fut chargé, pendant la désastreuse retraite, de protéger l'artillerie de la vieille garde. Quoique ce régiment eût beaucoup à souffrir de ce service et fut réduit à cinq cents hommes à Krasnoé, *Tindal* demanda à attaquer l'ennemi, qui voulait couper la retraite, et il réussit, avec sa poignée de braves, à l'éloigner de la route pendant quelques heures, ce qui donna le temps à une partie de l'armée de défilier sans être inquiétée. Cette attaque audacieuse coûta cher aux grenadiers Hollandais, puisque *Tindal*, en se retirant, ne ramena avec lui qu'une quarantaine d'hommes sans cartouches; mais il ne quitta sa position difficile qu'après y avoir été relevé par six cents hommes de jeune garde, commandés par le brave colonel *Lenoir*, et qui y furent détruits en carré par l'artillerie et la cavalerie Russe, en moins d'une demi-heure et après une défense les plus heroïques. *Tindal*, frère du général et adjudant-major du régiment, y fut blessé assez grièvement pour être amputé, et il mourut peu de temps après des suites de cette blessure. Les autres officiers Hollandais se battirent vaillamment; le plus grand nombre fut mis hors de combat, et parmi ces derniers, plusieurs vinrent finir leur carrière sur les bords de la Berézina.»

De daadzaken door den Franschen schrijver — officier bij de oude garde en ooggetuige — aangehaald, verkrijgen eene hoogere krijgswaarde, wanneer men bedenkt, dat de Fransche soldaten destijds, door het ongeluk neêrgedrukt, geheel gedemoraliseerd waren, en het schoone voorbeeld van dit regiment alleen in staat was om dit door de jonge garde onder *Lenoir* te doen navolgen.

De tweede door ons bedoelde bijdrage heeft insgelijks betrekking op eene oorspronkelijke Hollandsche krijgsinstelling van dien tijd, en draagt tot titel: *Recherches historiques sur le régiment des pupiles de la garde*. Wij zullen dit artikel in zijn geheel uit het genoemde tijdschrift overnemen (1).

« La garde impériale, cette grande armée dans une armée, ce cadre dans lequel les dénominations commençaient à faire faute aux genres de troupes à caractériser, s'était grossie, vers

(1) *Le Spectateur Militaire*, XXI Volume, CXXIV Livraison, (Jaargang 1836.)

la fin de son existence, d'un volumineux régiment de petits hommes dont l'histoire est plus curieuse que celle de bien des corps qui ont eu une durée plus longue, une vie plus mémorable, une destinée plus brillante; les troupes qui étaient ses aînées dans la garde ressemblaient à d'autres; celle-ci ne ressemblait qu'à elle-même, et portait le nom singulier de pupilles; c'était une création fortuite, une institution devenue la cinquième partie du chiffre de la garde, une innovation qui cachait quelque chose du Mamelouck, du Janissaire, du Strélitz.

Le royaume de Hollande venait d'être incorporé dans le grand Empire. L'armée batave, à-peu-près ordonnée à la française, s'était encadrée dans les troupes de genre analogue; les troupes de ligne du roi détrôné avaient pris des numéros à la suite des régiments de ligne français; la garde royale de Louis était venue grossir de grenadiers blancs et de lanciers rouges la garde impériale de son frère. Ces grenadiers hollandais, cette cohorte de géants qui avait pour queue un manipule de nains, avaient remorqué jusqu'à Versailles un régiment de jeunes vélites, destiné dans le principe à devenir corps colonial; son expatriation ne le permettait plus; la France n'avait pas d'île de Batavia ou de Nouvelle-Hollande où ces apprentis colons pussent aller réaliser la mission que les Anglais ne leur avaient pas permis d'accomplir. Ce régiment, qu'à la Haye on avait appelé vélites, dut prendre un autre nom en France, parce que déjà la garde impériale française avait des vélites. Un caprice populaire, qualifia ceux-ci de régiment du roi de Rome, titre qui n'a jamais eu de fondement légal.

Les Pupilles ne se composaient que de deux faibles bataillons, que Napoléon eut d'abord le projet de mettre à la disposition du département de la marine, pour être répartis dans divers ports de France. L'aplomb qu'ils montrèrent aux Tuileries, en y passant la revue de l'Empereur, leur adresse à manier les armes, leur agilité sous une tenue germanique, frappèrent et séduisirent le Grand homme, qui dit au ministre Decrès, présent à cette revue: « Vous n'aurez pas ce régiment-là. Ce sera vous, ajouta-t-il, vous, Berthier, qui vous chargerez de l'attacher à ma garde. » Il y avait alors de la vieille garde; il y avait des vélites qui en étaient comme l'école et l'espoir; il y avait de la moyenne et de la jeune garde; il allait y avoir de la petite garde et une sorte d'école primaire.

Ces espèces d'agiamoglans ressemblaient à ceux de l'Orient par l'obscurité de l'origine; ils allaient y ressembler bien plus par la forme du recrutement s'effectuant au moyen de prélèvements sur des tributaires; le nombre, faible d'abord, de ces élèves soldats, va prendre, à l'instar de leurs modèles, un accroissement rapide; ils déploieront de même un courage brillant, un dévouement aveugle, tant que le succès couronnera le maître; ils inclineront à la révolte quand le sort le trahira.

La dispersion spontanée des plus mutins, le licenciement forcé des plus fidèles seront un des premiers symptômes des désastres de la France mettant bas les armes en 1814. Mais, jusque là, abnégation fanatique de jeunes hommes dont l'étendard est le clocher, dont la chambrée est la famille, dont le camp devient la patrie.

Ce faible noyau dont les hospices de Hollande avaient été l'entrepôt de recrutement, dont l'indigence avait vendu la vie pour une destination lointaine, allait germer, non plus sur un sol restreint, mais sur un espace qui avait Rome et Hambourg pour frontières.

Au mépris des conseils de tant d'écrivains français dont nous pourrions ici consigner les noms, et dont les avis avaient été goûtés par Frédéric II et par la Hollande, la France avait jusque là négligé une ressource dont la pensée est simple, dont les résultats sont immenses, dont le but est moral. Il s'agissait de soustraire à l'oisiveté et au vagabondage, de façonner à une profession utile, les enfants mâles dont la société se surcharge par le mariage des soldats, par l'affluence des enfants trouvés, par les orphelins des hommes de mer, par cette tourbe d'êtres disgraciés que le sort fait naître sous les haillons de la misère; et pourtant, avant la conscription, le gouvernement n'y avait jamais songé, encore bien qu'il ne sût, la plupart du temps, à quelle ressource recourir pour se procurer des hommes de guerre. Le patriote Laroche foucauld-Liancourt avait ouvert un asile aux enfants de troupe. Mais cet exemple d'un établissement avorté bientôt avait été perdu pour la France, toujours si pauvre de lois claires, fondamentales, prévoyantes.

Un décret ou plutôt un ordre du jour avait maintenu sous la tutelle du troisième régiment de grenadiers à pied de la garde, le régiment des Pupilles, dont le plus vieux soldat avait quinze ans, dont le plus jeune en avait douze. Les enfants trouvés, élevés dans les hospices de l'empire, étaient appelés à prendre rang parmi eux; l'affluence fut telle, qu'un décret du 30 août 1811 dut constituer ce régiment en neuf bataillons composant un ensemble de 8,090 hommes. Les commis du ministère avaient mis une telle précipitation à rédiger le décret, qu'ils avaient oublié d'y mentionner des fourriers; ceux des grenadiers Hollandais étaient censés y suffire; mais la curatelle, devenait impossible, l'émancipation du corps devenait urgente, et un décret rendu à Amsterdam, le 19 octobre 1811, prononça le divorce et régla que le corps s'administrerait dorénavant lui-même, et qu'il aurait huit bataillons de huit cents hommes, en quatre compagnies et un neuvième de seize cents hommes, en huit compagnies; un colonel français reçut le commandement de cette petite armée, il résida à Versailles avec le neuvième bataillon; chacun des autres eut une garnison spéciale.

Le 11 février 1812, le vouloir impérial était réalisé. Le régiment faisait le service à l'aide de six mille recrues qu'il avait déjà reçues; la plupart étaient Allemands et Italiens, Belges et Hollandais; les matriculer, les dégrader, les incorporer était une rude tâche; presque aucun des arrivants ne savait le français, les officiers du noyau primitif ne parlaient que le hollandais. Les compagnies manquaient de sujets susceptibles de devenir sous-officiers. Le corps commença à recevoir de l'école de Fontainebleau quelques sujets propres à ces grades en vertu d'un ordre direct émané de l'Empereur, le 27 février 1812; le corps n'eut un quartier-maître et des fourriers en titre qu'à la fin de mars, et ne se compléta en chefs de bataillon qu'en avril. Ce fut au colonel à suppléer comme il put à tant de lacunes, à pourvoir à tant d'écritures, à surmonter tant de difficultés.

Il obtint que des engagements volontaires pussent être contractés par de jeunes français de seize à vingt ans, ayant le consentement de leurs parents. Ce fut la ressource qui seule put pourvoir au manque de caporaux et de fourriers. Des écoles d'escrime, de tambour, de musique, d'écriture, étaient instituées dans les neuf garnisons; l'enseignement mutuel était essayé à Versailles.

Dans ce régiment où se confondaient nations, religions, idiomes, plus d'une faction demandait à être contenue; les Hollandais, à titre d'anciens et de soldats déjà dégourdis, voulaient dominer leurs camarades; les Italiens se jetaient comme des singes sur les Allemands qui se défendaient comme des ours; il fallait tenir la balance entre toutes ces races et la race française qui, tout éivrée de l'orgueil de l'indigénat, se permettait de malmener ou de bafouer ceux dont elle n'entendait pas le jargon. Les officiers ne sachant, trop souvent, comment prononcer dans des procès où personne ne se comprenait, étaient forcés d'en référer à la juridiction fraternelle et aux corrections administrées dans les chambrées.

Il ne s'était pas écoulé un an que le corps des Pupilles allait subir une réduction nécessitée par les désastres de la campagne de Russie; ce corps dont les plus vieux soldats avaient à peine atteint dix-huit ans, allait être tenu de fournir les cadres complets de quatre régiments de jeune garde. Les Pupilles furent fractionnés en deux classes, l'une d'admis, l'autre d'ajournés; ces derniers s'arrachaient les cheveux en entendant leur colonel leur déclarer qu'ils étaient encore trop jeunes et trop faibles pour supporter les fatigues de la guerre. Ces non-favorisés étaient en nombre suffisant pour former encore quatre bataillons d'avenir.

En mars 1815, le régiment ainsi amoindri eut ses trois premiers bataillons formés de quatre compagnies; son quatrième bataillon ou bataillon de dépôt fut formé de six compagnies.

L'ancien premier bataillon et le septième bataillon furent

amalgamés en un régiment de jeune Garde qui prit le nom de septième de tirailleurs; un colonel surnuméraire des grenadiers hollandais fut mis à sa tête. Cette troupe se couvrit de gloire à l'affaire de Lutzen; ce fut dans le carré qu'elle y forma, que vint se mettre à l'abri de la cavalerie ennemie le maréchal Mortier et son état-major.

En mai 1815, l'Empereur puisait encore un nouveau bataillon dans les Pupilles qui n'avaient pas été appelés à faire la guerre; ce bataillon devenait le troisième du neuvième régiment de tirailleurs.

Les sources abondantes du recrutement des Pupilles étaient taries. Les hospices de France et les plus débiles hommes de la conscription ne leur donnèrent dans les dernières années de leur existence que 2,426 recrues.

Quand Paris était insulté par les canons anglais et austro-russes, les Pupilles de garnison dont le tour de combattre arrivait, accouraient de Versailles à la défense de la barrière de Clichy. Le tableau de cette action qui décore la Chambre des pairs représente quelques-uns de ces Pupilles sous un de leurs uniformes; car moitié du corps était habillé de blanc, moitié de vert.

Un bataillon de Pupilles formé d'Italiens et de Hollandais partit, en février 1814, pour Saint-Malo; il se trouva en contact avec des Hollandais de l'ancienne armée qui avaient été rassemblés comme pionniers à Saint-Servan; s'encourageant réciproquement à la révolte, ils arborèrent la cocarde orange; à leur imitation les Italiens prirent les couleurs de leur pays: c'était l'instant où le drapeau français allait changer lui-même.

Le 15 juin 1814, les Pupilles hollandais des garnisons de Versailles, de Boulogne, de Gravelines étaient congédiés et rendus à leur pays. La libéralité du nouveau gouvernement français allait jusqu'à les y renvoyer avec armes et bagages.

Ce régiment singulier dont nous n'avons voulu que crayonner l'histoire a eu une existence mémorable quoique bien courte; on ne saurait entrevoir quelle destinée lui était réservée, à cause même de son étrangeté; mais il est à croire qu'il fût devenu une large école, une importante pépinière; il surpassait par le nombre de ses soldats tous ceux qui avaient jusque là existé; il n'y a eu en Europe que le 60<sup>e</sup> régiment anglais auquel il ait pu être comparé; mais ce dernier n'avait que huit bataillons.

Le Général BARDIN.

Na de bovenstaande aanhalingen, zal het wel onnoodig zijn om meerdere bijdragen tot het door ons gestelde te leveren. Overigens hebben de Nederlandsche troepen, kort na de herwinning van ons onafhankelijk volks-bestaan, onder de aanvoering van eenen vorstelijken telg, uit de helden-dynastie van *Oranje-Nassau*, getoond, welke krijgs-hoedanigheden bij hen

inwoonden. Wij vermeenen alzoo, langs den geschiedkundigen weg, vlugtig te hebben bewezen, dat de Nederlander al de eigenschappen bezit, om, wanneer ook eene *bepaalde neiging* voor den kriegsstand bij hem wordt *opgewekt*, tot een goed oorlogs-soldaat gevormd te kunnen worden. Thans moeten wij het vraagstuk van uit een ander oogpunt overzien.

Elke staat welke, noch door zijne geographische ligging, noch door deszelfs staatkundige verbindtenissen, tegen aanvalen van buiten of tegen inwendige beroeringen verzekerd is, heeft eene toereikende sterke, goed georganiseerde en doelmatig geoeffende gewapende magt noodig. Deze gewapende magt vormt het staande leger. Het leger is alzoo een staatkundig werktuig in de hand der regering, bestemd om daarmede de wetten te doen gehoorzamen en de vijandig gezinde naburen achting in te boezemen. Hoewel nu de geschiedenis van vroegere dagen op eene voldoende wijze het nut der staande legers betoogd had, heeft dit echter in de nieuwere tijden nog dikwerf genoeg eenige punten van ernstige overweging opgeleverd. Onderscheidene volks-redenaars en speculative economisten hebben, bij verschillende gelegenheden, gezocht te bewijzen, dat de staande legers te weinig steun verleenden tegen de gevaren van buiten, een te groot gedeelte der staats-inkomsten wegnamen, de ontwikkeling en uitbreiding der staatsburgerlijke vrijheid belemmerden, en alzoo dienden afgeschafft te worden, om voor eene volks-wapening plaats te maken. Het behoort nu niet tot ons onderhavig bestek, te bewijzen, hoeveel aandeel eene gebrekkige kennis van het wezen der oorlogvoering, het eenzijdig oordeel der geschiedschrijvers, gebrekkige staats-inrigtingen, of wel de geheime bedoelingen der volksredenaars, aan zulke conclusien gehad hebben, daar wij het gestelde vraagstuk slechts van de voor ons gewichtigste zijde behoeven te beschouwen. Immers, wij kunnen als bewezen aannemen, dat men in de meeste staten van Europa de noodzakelijkheid van het bijbehouden van staande legers heeft ingezien, en dat men dienvolgens, bij onderscheidene volken — berekend naar den trap hunner staatkundige beschaving en staatkundige betrekkingen — verschillende inrigtingen heeft daargesteld. Zoo zien wij bij enkele de vroegere wijze van aanvulling of werving der staande legers bijbehouden (Engeland, Rusland, enz.), bij het meerendeel echter die aanvulling in verband gebracht met de zoogenaamde volks-wapening bij gedeelten.

In de staten alwaar de laatst opgenoemde wijze van aanvulling in zwang is, hebben de staande legers zich meer en meer bij de overige bevolking, waarvan het een integrerend deel uitmaakt, aangesloten, en alzoo, in het burgerlijke leven, een hooger standpunt verkregen. Als een gevolg dezer wijziging van den vroegeren stand der zaken van oorlog, hebben de al-

gemeen gedeelde volks-neigingen en de eigendommelijkheden van het volks-karakter, bij de laatst bedoelde legers, eenen vasten zetel verkregen. Op deze wijze zijn de meeste staande legers, in plaats van een onbeperkt werktuig in de handen der vorsten te wezen, van lieverlede de werktuigen der volken zelve geworden. Overheerschings-plannen, welke door enkele individuen gevoed werden, zijn alzoo allengskens, bij gebrek aan beschikbare werktuigen voor derzelve uitvoering, uit de mode geraakt, en naar het tegenwoordige standpunt der Europeesche staats-gesteldheid te oordeelen, zijn er geene oorlogen mogelijk waarin het volks-medegevoel niet deelt. Deze gesteldheid van zaken duidt genoegzaam den voortgang aan, welke de volks-beschaving sedert de laatste 25 jaren gemaakt heeft.

Deze gekenmerkte voortgang in staatkundige beschaving, deze toenadering tot een algemeen staatkundig evenwigt tusschen de verschillende mogendheden van ons werelddeel, hebben echter in geen deele — zoo als wij boven reeds gezegd hebben — de overbodigheid der staande legers bewezen. Veel eer zou men, en wel met grond, kunnen beweren, dat zij de nuttigheid en doelmatigheid der staande legers gestaafd hebben, zoo wel als steunpunten voor dat evenwigt, en als slagboomen tegen eenen teugelloozen voortgang in hetgeen hier en daar zeer ten onregte onder volks-beschaving verstaan wordt.

Die verhoogde deeling in de algemeene volks-neigingen en eigendommelijkheden van het volks-karakter, kan dus — uit een tweeledig oogpunt beschouwd — niet gezegd worden, ten allen tijde en in alle opzichten eene voor de uitvoerende magt voordeelige strekking te hebben. Dáár, b. v., waar, door de een of andere oorzaak, zich neigingen tot eene verandering van zaken openbaren, welke door het uitvoerend bewind niet gedeeld worden, heeft de bovenbedoelde ineensmelting reeds eene kwade zijde. Dit is voor het staatkundige. Voor het krijgskundige zal deze ineensmelting van gevoelens eene nog nadeliger zijde hebben, wanneer namelijk de volks-neiging — in het algemeen — tegen de krijgsdienst gestemd is.

Zoo wel voor het eene als andere, maar vooral voor het laatst vooronderstelde geval, bestaat dus de noodzakelijkheid, in het belang der algeheele onafhankelijkheid van den staat, dat er eene *kern* van troepen aanwezig zij, die, hoezeer uit nationale grondstoffen te zamen gesteld, innerlijk door zedelijke hefboomen bewogen, echter een, in zeker opzigt, afgescheiden gedeelte der natie uitmaakt. Dat gedeelte moet geheel soldaat wezen, liefde voor dien stand gevoelen, en met hartstogt en toewijding verkleefd zijn aan alles wat den eigenlijken soldaten-stand uitmaakt. Het is echter moeilijk, om in een' staat waar de volks-neiging zich tegen den soldaten-stand openbaart, eene zoodanige *kern* — zonder welke geen leger kan bestaan — *daar te stellen* en steeds *aanwezig* te houden. Met zulke

moeijelikheden heeft men hier te lande te worstelen, en deze vormen weder van hare zijde struikelblokken, die in onze zaken van oorlog bezwaren doen geboren worden, die men wel gevoelt en inziet, doch tot welkers uit den wegruiming men door verschillende beweegredenen wordt tegen gehouden. Zulke overwegingen hadden dan ook ten alle tijde, en zelfs nog na de zoo gelukkige herstelling van ons onafhankelijk volksbestaan in 1815, aan het hooge bestuur aanleiding gegeven, om deze gewenschte kern uit vreemde troepen samen te stellen.

De onbevooroordeelde en krijgskundige beschouwer, moest, bij eene scherpe vergelijking dezer zoogenaamde kern (voor de infanterie) met onze nationale troepen, aan de eerste verre weg de voorkeur geven. Het is ook geenszins twijfelachtig, dat deze kern, bij eene verlengde dienst, in het jaar 1830 aan onze jeugdige miliciens den weg zou hebben gewezen, waarlangs zij spoediger hare eigene krachten zouden hebben leeren kennen. Het gevoel van nationaliteit, zucht voor bezuiniging in het budget van oorlog, en welligt de geheime bedoelingen der Belgische leden onzer staten-generaal, hebben belet om die kern op deze wijze te beproeven. Uit het gedrag der hier en daar verspreide *gedeelten*, heeft men echter genoegzaam kunnen afleiden wat het *geheel* zoude verrigt hebben.

Wij zeiden zoo even, dat het gevoel van nationaliteit mede aanleiding heeft gegeven tot de afdanking der vreemde regimenten. Zulks was, in een ander opzigt, geenszins verkeerd of ontijdig ter overweging gebracht, daar de overtuiging moest bestaan, dat de Nederlandsche jongeling alle zedelijke en fysieke eigenschappen bezat om hem tot eenen soldaat te vormen, die eene vergelijking met den besten en meest geschiktsten krijgsman kan doorstaan. Intusschen moest men echter — naar ons oordeel — dan ook bedacht zijn geweest, om dadelijk eene zoodanige kern uit nationale grondstoffen te samen te stellen. Nu had de ondervinding van de vorige jaren reeds moeten geleerd hebben, dat de gewone middelen om zoo iets tot stand te brengen niet genoegzaam waren. Toevlugt te nemen tot meer afdoende maatregelen, tot aankweeking der lust voor den soldaten-stand, ware alzoo aan te prijzen geweest. Welligt had het gouvernement hier het initiatief moeten nemen, wanneer het werkelijk dien invloed uitoefent welke de eerst door ons aangehaalde Fransche schrijver doet kennen, als hij zegt: « Les troupes, semblables à tous les hommes en général, sont toujours ce qu'on veut qu'elles soyent. Elles sont habiles ou malhabiles, courageuses ou lâches, en proportion des moyens plus ou moins propres, plus ou moins efficaces employés, par le gouvernement, pour les rendre telles.»

De ondervinding van de laatst verloopene jaren, heeft op eene nog voldingender wijze bewezen, hoe bezwaarlijk het is om eigenlijke soldaten van professie onder de wapens te hou-

den. Het onderhouden van goede kadets — waarop toch elke volks-wapening, het zij dezelve gedeeltelijk of in haar geheel toegepast wordt, moet steunen — wordt daardoor meer en meer bemoeijelijkt. Het is dus in het welbegrepen belang van den staat, dat men van alle kanten de noodzakelijkheid moest betoogen, dat er naar middelen wierd omgezien, om de goede hoedanigheden welke de Nederlandsche jongelingen bezitten om ze tot soldaten te vormen, ook door innige neiging voor den krijgsmans-stand een meer sprekend karakter te geven, en dus de lust voor de krijgsdienst op te wekken. Immers het zoude te bejammeren zijn, dat men van dezelve geen partij trok. Te dien opzigt bestaat er slechts ééne stem onder degene die een warm soldaten-hart in den Nederlandschen boezem voelen kloppen. Ten einde nu onze vlugtig ter neder gestelde denkbeelden tot een zeker samenhangend geheel te vormen, zoo zullen wij tot deszelfs beantwoording ook het vraagstuk van deze zijde beschouwen.

Bij onze middel- en hogere standen, bestaat er eene meer dan voldoende neiging voor den *officiers-stand*, zoodat het den staat wel nimmer aan het noodig aantal officieren zal ontbreken. Door het weder in werking brengen van het hooger militair onderwijs, is er tevens gezorgd voor de opleiding van bekwaame officieren, zoodat onze aandacht zich geheel moet vestigen op den soldaten- en onder-officiers-stand.

Bij het zoeken naar de middelen om de vrijwillige dienstneming te bevorderen, en in eene doelmatige aanvulling en het voltallig houden van goede kadets te kunnen voorzien, werd onze aandacht bijzonder gevestigd op het, hiervoren door ons medegedeelde, artikel van den generaal *Bardin*.

Deze geschiedkundige herinneringen, behalve de lof aan onze vroegere wapenroem en legerzamenstelling toegezwaaid, bepalen onze opmerkzaamheid op eene geheel oorspronkelijke Nederlandsche (Hollandsche) instelling, die door onderscheidene hooge staats-dienaren, en eindelijk door een groot veldheer, als hoogst nuttig werd beschouwd: « Au mépris des conseils de tant d'écrivains français, dont nous pourrions ici consigner les noms, et dont les avis avaient été goûtés par *Frédéric II* et par la Hollande, la France avait jusque là négligé une ressource dont la pensée est simple, dont les résultats sont immenses, dont le but est moral.»

Het denkbeeld dier inrigting was dus geenszins nieuw, doch de eer komt onzen landgenooten toe hetzelve te hebben verwezenlijkt. Derzelve grondslag had eene geheel zedelijke en staatkundige strekking; zij had de opvoeding van een aantal kinderen, welke verlaten of wier ouderen buiten staat waren voor hunne opleiding te zorgen, ten doel. Vele kinderen die anders, door behoeften van allerlei aard, zoo wel in fysiek als moreel bedierven, een kwijnend ligchaam of bedorven ziel



rondvoerden, vroegtijdig stierven of in het schuim der natie plaats namen, werden zodoende naar ligchaam en ziel tot krachtige wezens en tot nuttige leden der maatschappij gevormd. Later kreeg die inrigting eene geheel krijgskundige strekking, en het menschkundige, menschlievende en maatschappelijke doel bleef wel als grondslag bestaan, maar werd tevens aangewend als eene voortreffelijke kweekschool voor den soldaten- en onder-officiers-stand. In den aanvang voor de aanvulling der koloniale troepen bestemd, zoude deze inrigting ook ongetwijfeld, zelfs zonder de besluiten van den Franschen keizer, hier te lande eene grootere uitbreiding verkregen hebben. Immers men kon uit de eerste resultaten dezer menschkundige proefneming opmaken, dat men langs dezen weg een middel had gevonden, om het leger van den staat jaarlijks van een zeker aantal soldaten van professie te voorzien, waaruit men de kaders meer dan voltallig konde houden. Het leger van dien tijd was wel is waar, zoo wel in samenstelling als in innerlijke waarde, voorbeeldig te noemen, doch het was niet te voorzien dat dit altijd aldus zoude blijven. Bij den stilstand van den handel en vele takken van volks-nijverheid, was het mogelijk om aan een aantal werkeloze mannen het geweer in de hand te geven, en het leger op deze wijze voltallig te houden. Bij het weder openen der wereld-zeeën voor onzen handel, zou de volks-neiging zich echter spoedig gewijzigd hebben, en voor dat geval bood de bovenbedoelde inrigting voor de toekomst eene niet onbelangrijke schadeloosstelling.

Het oorspronkelijke Hollandsche denkbeeld strekte zich dus ook tot de toekomst uit, en was in alle opzichten de aandacht van den grooten veldheer waardig. De geschiedkundige herinneringen van den generaal *Bardin* maken ons met de verdere ontwikkeling van dat denkbeeld en met derzelve resultaten bekend: Reeds een jaar na de inlijving van ons Vaderland in het Fransche keizerrijk, bereikt het regiment pupillen eene sterkte van 8090 jonge lieden, in negen bataillons verdeeld. Om echter die sterkte te bereiken, was men van den oorspronkelijken grondslag afgeweken, terwijl de maatregelen van geweld, die een overmoedige overheerscher tot deszelfs aanvulling deed nemen, de oorspronkelijke zedelijke strekking in een middel tot volvoering zijner heerschzuchtige plannen deed wijzigen. De Nederlandsche bevolking, welke aan de oorspronkelijke inrigting haar medegevoel niet had kunnen ontzeggen, werd echter door de maatregelen, te dien opzichte door haren overweldiger genomen, verontwaardigd. Van dien oogenblik af werd datgene wat vroeger toegejuicht, als hoogst zedelijk en voor den staat nuttig geroemd was, eene aan barbaarsheid grenzende inrigting genoemd.

Wij willen hier ter plaatse geenszins beslissen, in hoe verre

het met zoo veel regt verontwaardigde Nederlandsche gevoel zich daarbij te bevooroordeeld deed kennen, daar wij slechts een aanvulsel hebben willen leveren tot het artikel van den generaal *Bardin*. Intusschen doet zich hier de vraag op: *Of, in de tegenwoordige omstandigheden — duidelyk genoeg door ons aangeduid — en de vooroordeelen van vroegeren tyd ter zyde latende, het niet MOGELIJK, DOELMATIG en zelfs hoogst NUTTIG zoude zyn, op het oorspronkelyke denkbeeld en op den grondslag der samenstelling eener zoodanige kweekschool terug te komen?*

De generaal *Bardin* verwijst ons op de resultaten, terwijl vele nog in ons leger aanwezige officieren, als ooggetuigen, met overtuiging kunnen bevestigen, dat de zoogenaamde pupillen, afkomstig uit de oorspronkelijke inrigting, de voorbeeldigste soldaten en onder-officiere gegeven hebben.

Dergelijke resultaten zijn nog en met grond te voorzien, wanneer men op nieuw tot de vorming van eene zoodanige instelling overging, 't geen genoegzaam bewezen wordt door onze voorgaande redenering.

Wat de mogelijkheid betreft iets zoodanigs tot stand te brengen, deze gelooven wij dat bestaat. Vooreerst zoude het oog moeten vallen op de mannelijke kinderen van soldaten en onder-officiere, van die lieden welke thans in de koloniën van weldadigheid worden opgenomen, van de mannelijke kinderen uit de vondeling- en gedeeltelijk uit de wees-huizen. Deze zouden reeds stoffe genoeg opleveren om daaruit een vrij talrijk korps pupillen, of hoe men het dan ook noemen wilde, zamen te stellen. Daarbij zoude men moeten opnemen elken jongen van eenen krachtigen lichaamsbouw, welke de 12 jaren of daaromtrent had bereikt, en wiens ouders, zoo hij die had, hem voor 't minst voor den tijd van 16 jaren lieten engageren. Ook de diensttijd der eersten zou op niet minder dan 16 jaren moeten vastgesteld zijn.

Wij gelooven niet te overdrijven, wanneer wij aannemen, dat bij eene eerste oprigting een aantal van 500—800 geschikte sujetten zoude te vinden zijn, waarvan eene *kern* zoude kunnen gevormd worden, welke men, eerst na verloop van twee jaren, jaarlijks voor 't minst met 200—500 jonge lieden zoude moeten aanvullen.

Een goed, doelmatig en met het doel overeenstemmend stelsel van onderwijs, zou in de morele, intellectuele en fysieke opleiding dezer jeugdige soldaten moeten voorzien. Dit onderwijs zoude dienen te loopen over de navolgende vakken: lezen, schrijven, rekenen, praktische zedekunde, godsdienst, tafereelen uit de Vaderlandsche geschiedenis, geographie van het Vaderland, en later de dienst-reglementen. Overigens gymnastische oefeningen, de exercitien en het gebruik der wapens, bij aanval en verdediging. Orde, zindelijkheid en krijgs-

tucht zouden vooral door voorbeeld en leering worden aangekweekt, en men zich vooral moeten toeleggen om bekwame schutters te vormen. Ten einde dit onderwijs zonder te veel afleiding te kunnen toepassen, zoude dit korps in een onzer afgelegenste binnen-steden moeten geplaatst worden, en aan de leiding van bekwame en menschkundige officieren worden toebetrouwd.

De doelmatigheid eener zoodanige inrigting valt van zelf in het oog, en wordt daarenboven door eene vroegere proefneming genoegzaam bewezen. Immers het inboezemen van liefde voor den krijgs-stand, zal in de jeugdige gemoederen, waarin nog geene bepaalde neiging voor het een of ander handwerk is opgeweld, geleidelijk kunnen plaats hebben. Niet alleen het ligchaam, maar ook de denkbeelden worden bepaaldelijk opgeleid en gevormd voor den krijgs-stand. Een onwankelbaar vertrouwen op eigene krachten, op verkregene geschiktheid en op hunne wapenen, waarmede zij vertrouwd zijn geworden, en die zij voor alle omstandigheden hebben leeren gebruiken, zal deze jeugdige soldaten reeds bij den eersten opslag doen herkennen en voordeelig doen onderscheiden.

Ook de nuttigheid eener zoodanige inrigting behoeft geen betoog, wanneer men slechts nagaat, hoe weinige jaren er noodig zouden zijn om het leger met een aantal geschikte subjecten te bevolken, wier eenigste doel en zucht is eer te doen aan hunne opleiding; wier streven zoude zijn, om te doen zien welk verschil er bestaat tusschen den soldaat uit *neiging* en *opvoeding* en die uit *dienstpligtigheid*. Zulke voorbeelden roepen tot navolging, en er zouden slechts weinige jaren behoeven te verlopen, om eenen waren krijgsmans-geest in ons nationaal leger over te planten. Tot dat einde zoude zij in den aanvang, nadat de *velites*, *kweekelingen* of *pupillen* hun 17de jaar bereikt hadden (1), doelmatig onder de troepen van het leger moeten verdeeld worden, en deze verdeling zich niet dadelijk over het geheele leger, maar wel over gedeelten, moeten uitstrekken. Daardoor zoude men voorkomen dat door eene al te groote verbrokkeling, de geest waarmede de kweekelingen bezielde waren, zich te spoedig onder de massa van andersdenkenden verloor. De nuttigheid der inrigting zoude zich, door de bronnen welke dezelve opleverden voor eene doelmatige tezamenstelling onzer kaders, weldra doen gevoelen. Zoodra dit doel bereikt ware, zoude men kunnen overgaan tot de successieve vorming van bataillons ligte troepen, waarvan men thans geen denkbeeld heeft, of die, zoo wel bij ons als bij andere legers, slechts *in naam* bestaan. Deze bataillons zouden geheel uit kweekelingen kunnen te zamen gesteld

(1) Geest en ligchaam zouden bij hen, op deze jaren, vóór- zeker meer ontwikkeld zijn dan bij onze miliciens van 20 jaren.

worden, terwijl die inrigting, bij eene meerdere uitbreiding, tevens eene kweekschool zoude kunnen worden ook voor artillerie en kavallerie.

Wanneer men nu deze zaak van uit een ruimer oogpunt beschouwt, dan doen zich nog de volgende opmerkingen voor:

1°. De verbetering der bevolking en bevordering van derzelve aanwas. Immers hoe vele kinderen ziet men nu niet langs de straten der groote steden slenteren, die door slechte verzorging en ellendig voedsel, reeds in hunne prilste jeugd een verwoest ligchaams-gestel rondvoeren en in de eerste jaren wegwijnen. Deze, als ware het, voor het reeds geopende graf weggerukt en aan eenen goeden leefregel onderworpen, aan lediggang en luiheid onttrokken, zullen, naar ligchaam en ziel gesterkt, tot nuttige leden der maatschappij kunnen opgroeijen. Het doel is dus geheel zedelijk, en alzoo echt Nederlandsch. Hoewel in den aanvang onmerkbaar, zouden echter de resultaten tot eene verbetering der bevolking en tot derzelve aangroeiing leiden.

2°. Zou hierdoor de mogelijkheid worden geboren, om, zonder nadeel aan de bevolking toe te brengen, en zonder andere bronnen van bestaan — bij gebrek aan handen — te stoppen, de kern van een staand leger bijeen te houden, zoo als ter goede bezetting van onze grenzen en ter verdediging onzer Overzeesche Bezittingen noodzakelijk schijnt. Immers een en ander schijnt niet bereikt te kunnen worden met onze tegenwoordig in gebruik zijnde wetten op de nationale militie en de bepalingen der grondwet. En wanneer eene zoodanige inrigting slechts alleen zoude dienen, om de regering in staat te stellen eene goede en doelmatige kern van troepen voor de Oost-Indische bezittingen te vormen, van hoe veel krijgs- en staatkundig belang zoude zij dan niet zijn, en hoezeer zoude deze reeds in dat opzigt het medegevoel der natie opwekken! Het doel kan hier echter ruimer en tweeledig zijn, want ook het vertrouwen op de onschendbaarheid van het Moederland, dient, zoo wel in- als buitenslands onwankelbaar gevestigd te wezen. Het is waarheid, de geheele bevolking heeft in de laatste jaren een schoon voorbeeld aan Europa gegeven, en getoond wat zij *wil*, als het de verdediging van den dierbaren geboortegrond betreft; doch niet minder waar is het, dat datzelfde voorbeeld aan geene *harde beproeving* is onderworpen geweest. Te toonen wat zij, onder de wapenen, *kon*, daartoe heeft zich slechts eene korte en geenszins eene aller krachten inroepende gelegenheid opgedaan. Het zoude dwaasheid zijn op dien vlugtigen wapenroem te blijven insluimeren, en in de vooronderstelling voort te leven, dat het altijd *zoo* zoude gaan. Het zoude de bekende bedachtzaamheid der natie weinig eer aandoen, de *toekomst* te zorgeloos in te zien en gelijk te stellen met het *tegenwoordige*, en niet om den *oorlog* te denken,

omdat het *vrede* is! Het zoude onvergeeflijk wezen, om dezelfde mislagen te begaan, die men met zoo veel regt aan onze vaderen kan verwijten, en op onze nagedachtenis zoude een vlek kleven, wanneer onze zorgen zich enkel tot het eigen *ik* bepaalden, en zich niet tot het nageslacht uitstrekten. Dat innige vertrouwen kan zich alleen vestigen op eene goede krijgsmagt, eene kern vormende waaraan zich de volks-wapening aansluit; eene kern, in staat om in korten tijd eene grootere krachts-ontwikkeling voor hare bestemming gereed te maken; eene kern, die door opvoeding en lichamelijke vorming, den weg heeft leeren kennen die naar de overwinning voert. Die kern bestaat thans niet, en meer en meer nadert ons leger tot het voortbrengsel eener zuivere volks-wapening, en dus niet geschikt om den hier gevergden invloed uit te oefenen. Zelfs de kaders nemen die plooi geleidelijk aan, terwijl de krijgsoefeningen allengskens een den eigenlijken krijgs-stand niet eigenaardig karakter verkrijgen.

3°. Kan eene zoodanige inrigting, in vergelijking van het uitgestrekte nut dat dezelve belooft, geenszins worden aangemerkt als een bezwaar voor 's Rijks schatkist. Wanneer men in het oog houdt wat derzelve eigenlijk doel is: vorming van soldaten, en tevens als zoodanig eene kweekschool voor onder-officieren, dan is het reeds uit eene oppervlakkige beschouwing op te maken, dat zij als zoodanig geene groote onkosten kan na zich slepen. Kleeding, voeding, bewapening, de onkosten van eene eerste inrigting, bekostiging van een goed kader officieren en onder-officieren, alles geschoeid op den voet der voormalige school-kompagnien, wel te verstaan met zoodanige wijzigingen, welke door de ondervinding zijn aan de hand gedaan, — zullen geene groote sommen vereischen. Al deze onkosten zouden — behalve die eener eerste inrigting — te dekken zijn, door iederen kweekeling te berekenen op datgene wat thans een soldaat aan het Rijk kost, terwijl men geene soldijen of handgelden behoefde uit te reiken. De toelagen aan officieren en onder-officieren en de onkosten van het onderwijs, zouden daarenboven geene groote sommen vereischen. En wanneer men dan ten slotte het jaarlijksche bedrag van hetgeen thans de vrijwillige wervingen, premien en handgelden kosten, in vergelijking van de vermoedelijke onkosten eener zoodanige inrigting stelde (aangezien deze door den tijd in de vrijwillige aanvulling van het leger zoude voorzien), dan zoude deze mogelijke doelmatige en hoogst nuttige inrigting, wellicht nog eene bezuiniging daarstellen.

4°. Dat eene instelling, welke tot doel zou hebben een kweek-bron te worden van een leger, dat al de hoedanigheden van het maatschappelijk burgerschap en die van den krijgsman, zoo als de oorlog ze verlangt, bezat, de luister der regering van onzen tweeden *Willem I* tot in het verste nageslacht zoude

verhoogen. Wanneer wij het, voor Nederland zoo gelukkige, tijdvak der regering van het geëerbiedigde Hoofd van den Staat overzien, dan rusten onze blikken, met innig gevoel van erketenis, op zoo menig sprekend gedenkteeken van 's Konings onveranderlijke liefde en zucht tot bevordering van het geluk Zijner onderdanen. Beschermmer van kunsten en wetenschappen, bevorderaar van den handel en alle takken van volksvlijt en nijverheid, standvastige handhaver der regten van Zijn volk en land, is ook het leger niet aan de zorgen des Konings onttrokken geweest. In vele zaken echter, waar het geëerbiedigde Hoofd van den Staat meer voor het laatste had kunnen doen, waren de wetten op de nationale militie en de bepalingen der grondwet, constitutionele slagboomen tegen den wil om dit gedeelte der staats-belangen op regt militaire grondslagen te vestigen. De opgedane ondervinding nu, betoogt de noodzakelijkheid eener wijziging daarin, zonder juist daarom de geheele omverwerping der te dien aanzien bepaalde instellingen te vergen. Wij hebben getracht de mogelijkheid eener zoodanige wijziging te betoogen, en wij zouden het voor de grootst mogelijke belooning van onzen arbeid en alle onze inspanningen houden, wanneer aan die denkbeelden de eer te beurt viel van de aandacht des Konings en die der hooge militaire autoriteiten te trekken. Er zullen wellicht enkele beoordeelaars gevonden worden, welke deze denkbeelden om derzelve oorsprong niet aanneembaar verklaren, doch tegen deze hebben wij ons, in zeker opzigt, gewaarborgd, door de plaatsing van het tweede motto aan het hoofd dezes. Kleingeestigen die het nut eener inrigting zouden willen ontkennen, omdat deze het eerste beproefd werd onder een opgedrongen bestuur, kunnen of moesten nimmer eenigen invloed uitoefenen, bij overwegingen van zulk gewigt. En hoezeer wij ook overtuigd zijn, dat de bedoelde maatregelen, bij derzelve uitvoering, in weinige jaren een' gewenschten en in de toekomst een nog heilzamer invloed op de strijdkrachten van den staat zouden uitoefenen, zijn wij echter niet zoodanig daarmede ingenomen, dat wij deze boven alle andere de voorkeur willen geven. De bedoeling van onze redenering was, de eene of andere instelling te provoceren, welke door den tijd een nieuw juweel in de eerste Koninklijke Oranjekroon konde worden. Door de stichting van het Hôtel der Invaliden, bouwde *Lodewyk XIV* eenen troon voor den Franschen wapenroem, en onmetelijk was de invloed dezer groot-sche inrigting op het gehalte van het Fransche leger. Die invloed heeft zij behouden, zelfs nog toen de omwenteling het koningschap en de schitterende glans der Fransche kroon in bloed had opgelost. En hoe kan dit anders, daar tóch de instellingen welke den roem en de onschendbaarhouding van volk en land ten doelwit hebben, nimmer kunnen bezwijken; want het gevoel van vrijheid, regt en onafhankelijkheid, zal

altijd, in elken regtgeaarden boezem, eenen onverwoestbaren zetel behouden. De daarstelling van deze of gene inrigting, welke dat doel in ons Vaderland zoude kunnen bevorderen, wenschen wij het heilbrengend bestuur van onzen Koning toe, en de staatsdienaren die daartoe medewerken, zullen voorzeker in het toekomstige leger en bij de natie, eenen niet minder blijvenden roem inoogsten dan eenen *Louvois* is deelachtig gebleven, voor zijne medewerking aan de stichting van het *Invaliden-Huis* te Parijs.

Bij het eindigen van onzen vijfden Jaargang, wilden wij deze vlugtig ter neder gestelde denkbeelden aan onze lezers ter overweging geven. Wij hebben in dezelve onze zucht om het welbegrepen belang van onzen dierbaren Koning, die van het Vaderland en van het leger te blijven behartigen, bloot gelegd. Dezelve kunnen verder strekken als aanvulsels dier wenschen, welke tot hetzelfde doel in dezen Jaargang zijn geuit. Men zoude dwalen, wanneer deze door ons geopperde meeningen als blijkbare bewijzen van de zucht naar critiek wierd opgenomen. Volgaarne komen wij tot de overtuiging onzer feilbaarheid, doch nimmer tot die, dat wij het niet wel meenden met Vorst en Land en alles wat daartoe betrekking heeft. De waarheid die wij wilden prediken, moge dan al hier en daar een weinig hoog gekleurd op het papier gebragt zijn, doch dan was het om haar des te meer op den voorgrond te brengen. Overtuigd van het nuttige der taak die wij ons zelve hadden opgelegd, mogen wij — in ons zelve terugkeerende — dikwerf gedrongen worden ons te beklagen over de ongenoegzaamheid onzer zielskrachten, doch dan blijft ons aan den anderen kant de genoegdoening, in haar geheel, over, dat wij ook weder dit jaar, even als in de vorige jaren, onzen goeden wil hebben getoond. Met onze gehechtheid aan de beginselen welke wij steeds hebben gehuldigd, met onze warme liefde voor den dierbaren geboortegrond, zullen wij onzen weg vervolgen, geleid door waarheid en wetenschap, en ondersteund door de deelneming en medewerking onzer krijgsmakkers, terwijl de overtuiging van wél te doen ons de noodige krachten zal geven onzen niet gemakkelijken arbeid voort te zetten:

« Want myn gewisse zal my dien mildelyk loonen, met getuighenis dat ick my eenighzins jeeghens myne Landsluiden heb gequeeten .... »

Breda,  
3 Junij 1837.

J. C. VAN RIJNEVELD.

## NAPOLÉON EN VIRGILIUS.

Het is nu twee jaren geleden, dat er een werk werd aangekondigd, waarvan de titel geschikt was om bijzondere opmerkzaamheid te wekken, en dus luidde: *Précis des guerres*

*de César, par NAPOLÉON.* Men gaf het uitzigt, in dat werk de denkbeelden van *Napoleon* over de veldtogten van *Cezar* te zullen vinden, en het moest wel zeer belangrijk wezen, het oordeel van een militair genie van onzen tijd, wiens loopbaan door gelukkige veldtogten en schitterende overwinningen zoo geteekend is geweest, als van geen ander veldheer, te verneemen over den man, die als het ideaal van imperatorische voortreffelijkheid in de oudheid mag beschouwd worden. De uitgever van het werk, was *Napoleon's* eerste kamerdienaar *Marchand*, die met de generaals *Bertrand* en *Montholon* de meest vertrouwde dienaar van den ex-keizer in diens ballingschap op *St. Helena* en de uitvoerder van deszelfs uitersten wil was. *Marchand* moest, naar hij verzekert, bijna dagelijks voor *Napoleon* voorlezingen doen, en 's Keizers aanmerkingen over het gelezene opschrijven, en zou op die wijze het handschrift bekomen hebben, 't welk hij onder den bovengemelden titel in het licht heeft doen verschijnen. Het boek voldeed intusschen niet aan degenen, die er groote verwachting van gehad hadden. Het overzicht van *Cezar's* veldtogten, getrokken uit de *Commentariën* van den man zelve, die even zoo goed de pen als de sabel wist te hanteren, en in de sijnheden van taal en spraakkunst even zoo goed bedreven was, als in al de deelen der veldheerskunst — dit overzicht was blijkbaar niet door *Napoleon* opgesteld, en de aanmerkingen, waarvan hetzelfde verzeld werd, konden, onder de lezing van *Marchand*, zeer wel door den beroemden balling gemaakt zijn, maar waren van dien aard, dat het eenigermate belangrijke van dezelve niet nieuw, en het nieuwe niet bijzonder belangrijk was. Achter aan dat werk zijn eenige fragmenten gevoegd, waarvan één bijzonder de aandacht trok van den schrijver dezer regelen, dat namelijk, waarin *Napoleon's* oordeel wordt medegedeeld over het Tweede Boek der *Aenëis* van *VIRGILIUS*. Het laat zich zeer wel gelooven, dat de dáár, gelijk in de overige fragmenten, voorgedragene denkbeelden, werkelijk van *Napoleon* afkomstig zijn, en in allen gevalle staat het gedrukte nu eenmaal dáár, als een oordeel van *Napoleon* over *Virgilius*, en verdient daarom wel eenige opmerkzaamheid. Het geldt toch hier eene beschuldiging, door eenen krijgsman, die den oorlog bij uitstek wel kende, tegen eenen dichter ingebragt, in eene zaak, welke uit de ondervinding van den oorlog schijnt beoordeeld te moeten worden, waarbij derhalve de schijn grootelijks tegen den beschuldigde is. Dat echter de gronden dier beschuldiging, aan het werk van den dichter getoetst, tot de erkenning moeten leiden van de voortreffelijkheid waarmede het 2<sup>de</sup> Boek der *Aenëis* bewerkt is, was het onderwerp eener voordragt in de Derde Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, waarvan de schrijver de eer heeft lid te zijn. Deze voordragt was oorspronkelijk niet bestemd om in het

licht te verschijnen, en dat dezelve thans, door de vereerende vergunning der Redactie, in den Militairen Spectator wordt medegedeeld, geschiedt om de volgende redenen: Het boek van *Marchand* is thans ook in het Nederduitsch vertaald, en daardoor hier te lande meer algemeen bekend geworden. In een paar militaire tijdschriften, buitenslands uitgegeven, met name in de Pruisische *Militär Literatur Zeitung* (1836. VII. 5.) wordt met het oordeel van *Napoleon* over het verhaal van Troje's ondergang, zoo als het door *Virgilius* wordt voorgesteld, volkomen ingestemd. Nog onlangs heeft de Fransche geleerde *Arago*, in de kamer der afgevaardigden van Frankrijk, een geschil voerende met den bekenden dichter *de Lamartine*, over de waarde der oude talen als grondslag der opvoeding, deze uitdrukking gebruikt: « *Il y a un nom bien illustre, qui ne savait pas le Latin, c'est celui qui est mort à Saint-Helène — et cependant l'intelligence de cet homme était très développée,* » en in die woorden, van een man, zoo geacht in het gebied der wetenschappen, staan wederom de Latijnsche schrijvers der oudheid eenigermate in een ongunstig licht, tegenover de hooge *intelligentie* van den doode van St. Helena. Schrijver dezes nu, een even groot bewonderaar der dichterlijke talenten van *Virgilius*, als der veldheers-talenten van *Napoleon*, kon niet van zich verkrijgen, om stilzwijgend den Mantuaanschen zanger prijs te laten aan de miskennis van het thans lezend publiek, inzonderheid van diegenen onder hetzelfde, die, uit bewondering voor een militair genie, ligt meer gewigt zouden hechten aan het oordeel van eenen *Napoleon*, dan zij met de verdiensten van eenen Latijnschen dichter bekend kunnen zijn. Intusschen draagt het door *Marchand* uitgegeven fragment het kenmerk van oppervlakkigheid en ligtvaardigheid reeds aanstonds op het voorhoofd. *Napoleon* toch, zoo als de heer *Arago* verklaarde, kende geen Latijn, en zijne levensbeschrijvers getuigen, dat hij in zijne jeugd daarvan een afkeer had, terwijl hij in zijne volgende loopbaan zich daarmede ook niet heeft bezig gehouden. Hij kende derhalve *Virgilius* alleen uit eene Fransche vertaling, gelijk dan ook in de twee plaatsen, door *Marchand* aangehaald, de overzetting van *de Lille* gebruikt is. En evenwel vangt het fragment aan met de erkenning, dat de vermaardheid, welke het 2<sup>de</sup> Boek der *Aeneïs* verkregen heeft, verdiend is, wat *den styl* betreft. *Napoleon* mogt oordeelen over den stijl van *de Lille*, over dien van *Virgilius* kon hij het niet, en deze trek van aanmatiging reeds in de inleiding van het fragment, moet geen groote gedachte geven van de waarde, aan de oordeelvellingen in het geheele stuk te hechten, of liever het vermoeden doen ontstaan, dat eenige losse gezegden van *Napoleon*, zonder veel nadenken daarheen geworpen, waaraan hij zelf niet gedacht heeft dat immer eenig gewigt zou worden gehecht,

door zijnen kamerdienaar omkleed en opgesmukt zijn, om er een boekje van te maken. Doch, onderstellende, dat alles wat *Marchand* hier opdischt, werkelijk van *Napoleon* afkomstig is, gaan wij ter zake, zonder overigens met dit betoog eenig oordeel te willen vellen over de *historische* waarheid van het verhaal der inneming van Troje, maar alleen ten doel hebbende om te doen zien, dat in het 2<sup>de</sup> boek der *Aeneïs* aan de *dichterlyke* waarheid in geen deele is te kort gedaan.

In de eerste plaats wordt den dichter verweten, dat hij gebruik heeft gemaakt van de volks-overlevering omtrent het houten paard, als zijnde belagchelijk en beneden de waardigheid van het heldendicht, gelijk daarvan dan ook, wordt gezegd, geen spoor in de *Ilias* van *Homerus* te vinden is. Met de *Ilias* toch is *Napoleon* ten hoogste ingenomen. Dáár is, zegt hij, alles zoo zeer naar waarheid en overeenkomstig de wezenlijkheid van den oorlog voorgesteld, dat men zien kan, dat *Homerus* een krijgsman is geweest. *Napoleon* heeft zeker niet geweten, dat in de *Odysséa* de traditie van het houten paard wel degelijk voorkomt, en op eene wijze, welke grootere onwaarschijnlijkheid heeft dan bij *Virgilius*. Of hield hij de *Odysséa* niet voor het werk van den, in de krijgskunst dier tijden zoo bedrevenen *Homerus*? Dan had de ex-keizer wel met een enkel woord de gronden mogen opgeven, waarom hij den twijfel, door sommige letterkundige critici te dien opzichte geopperd, voor zijn gevestigd gevoelen had aangenomen; en dan nog zou de bewijsgrond van geen gewigt zijn geweest, omdat in de *Ilias* de inneming van Troje niet beschreven wordt, en bijgevolg het verhaal van het houten paard daar niet te pas kwam. Wat nu het belagchelijke der overlevering omtrent het houten paard betreft: ook *Heyne*, de beroemde uitgever van *Virgilius*, noemt dezelve *puerilem et per se parum probabilem* (1); Schrijver dezes betuigt echter niet te weten, waarom. Hoe velerlei krijgslisten zijn er niet in vroegere en latere tijden in 't werk gesteld, om heimelijk enig volk in eene stad of sterkte te krijgen, welke men verrassen wilde? De soldaten van Prins *Maurits* kropen daartoe in een turfschip, of deden zich voor als wijnkoopers, of verkleedden zich als boeren en boerinnen, die boter, kaas en eijeren te koop kwamen bieden. Gesteld eens, dat de drukkunst de waarheid van dergelijke gebeurtenissen niet buiten allen twijfel had gesteld, en men vond, na eenige eeuwen, een soortgelijk verhaal alleen door een dichter bezongen, zou men hetzelfde niet met even veel grond kinderachtig en onwaarschijnlijk kunnen noemen. Het luidt ook wel kinderachtig, dat eene stad door een kruiwagen met noten wordt ingenomen, en evenwel is dit in 1597 het geval geweest met Amiens. De eerbied voor eene processie van kloos-

(1) « Kinderachtig en op zich zelve niet zeer waarschijnlijk. »

terlingen, deed elders het denkbeeld ontstaan, om soldaten, in geestelijk gewaad, processiesgewijze binnen eene stad te brengen, welke dan, met behulp dier gewaande boetvaardigen, overrompeld werd; en indien iets dergelijks meer dan 25 eeuwen na den ondergang van Troje heeft kunnen gebeuren, waarom zoude dan een *Kalchas*, die van de kracht van het bijgeloof zich zoo meesterlijk wist te bedienen, niet op het denkbeeld hebben kunnen komen, om eenig krijgsvolk binnen Troje te brengen, door een houten paard te laten maken, als gewijd aan *Pallas* en ter vervanging van het weggeroofde *Palladium*, 't welk de Trojanen zich verplicht zouden achten in hunne stad te slepen, als zijnde vast overtuigd, dat het behoud van Troje afhing van het aanwezig van een *Palladium* binnen hunne stad. Het verhaal van het Trojaansche paard is door onderscheidene Grieksche dichters, en in Grieksche kunstwerken menigvuldige malen bearbeid. Bij de Romeinen had *Livius Andronicus* het tot het onderwerp van een tooneelstuk gemaakt, en ook *Accius* en *Naevius* hadden het behandeld. Hoe is het nu mogelijk, dat bij een volk als de Romeinen, waar elk burger den oorlog bij ondervinding kende, deze overlevering ingang heeft kunnen vinden, en dat het belagchelike van dezelve door *Virgilius* niet is ingezien, zoo die inderdaad geheel strijdig ware met de praktijk van den oorlog in de oudheid? En omdat zij dit niet was, juist daarom was zij ook niet beneden de waardigheid van het heldendicht, indien slechts de behandeling daar niet beneden ware: en hierover is ten aanzien van *Virgilius* maar ééne stem.

« Al heeft het paard, » wordt verder gezegd, « slechts 100 man bevat, dan moest nog het gewigt enorm zijn, en kon het moeilijk in één dag van het strand tot onder de muren van Ilium gebragt worden, vooral daar men twee rivieren over moest. » In de eerste plaats valt hierop te antwoorden, is het de vraag niet of het gemakkelijk of moeilijk kon geschieden, maar of het in 't geheel heeft kunnen geschieden: de dichter stelt de zaak geenszins als zeer gemakkelijk voor:

*Adcingunt omnes operi, pedibusque rotarum  
Subjiciunt lapsus et stuppea vincula collo  
Intendunt* (1).

De wandel- of storm-torens bij de Ouden in gebruik, welke *Napoleon* uit *Cezar* had kunnen kennen, geven een voorbeeld, dat groote gevaarten met menschen bevracht door rollen en raderen in beweging konden gebragt worden, zonder de hulpmiddelen welke de latere vorderingen der *Mechanica* hebben aan de hand gedaan. Deze storm-torens waren wel ten tijde van den Trojaanschen oorlog nog niet in gebruik, maar men

(1) « Allen tijgen aan het werk, en brengen onder de poten gemakkelijk voortrollende raderen en binden touwen aan den hals vast. »

was toen echter zeer gemeenzaam met die manier van dergelijke zware lichamen in beweging te brengen, omdat men er zich gedurig van bediende bij het op strand halen van schepen. Men stelle zich het hol van het Bredasche turfschip voor, op vier overeind staande balken vastgehecht, en van voren met de houten figuur van een paardenkop voorzien, en men zal een denkbeeld hebben, hoe zich de zaak heeft kunnen toedragen. Wat voorts het getal manschappen betreft, welke in het paard zouden gezeten hebben, zoo noemt *Virgilius* slechts negen, het getal der overigen wijselijk, even als *Homerus*, aan de verbeelding van den lezer overlatende. Dat echter de bedoeling van den dichter geweest is, deze negen slechts als de aanvoerders te doen voorkomen, blijkt uit vs. 400, — eene ongelukkige plaats, welke niet wel door den goeden smaak kan verdedigd worden! Dáár namelijk wordt voor het zwaard van *Aeneas* en der zijnen, een aantal Grieken voorgesteld te vlugten, waarvan

« *pars ingentem formidine turpi  
Scandunt rursus equum et nota conduntur in alvo.* » (2)

Andere dichters hebben bepaalde getallen opgegeven: *Quintus Calaber* 30, *Tryphiodorus* 24, anderen veel grootere (vid. *Heyne* Exc. III). Het aantal behoefde intusschen niet grooter te zijn, dan voldoende was om de wachten aan de poorten te overrompelen, vermits het plan zoo gemaakt was, dat het leger terstond kon binnen rukken: gelijk zulks bij de bekende verrassing van Breda eveneens het geval was. Van de twee rivieren eindelijk, over welke het paard zoude gesleept zijn, spreekt *Virgilius* geen woord, en voor zoo verre wij met de topographie van den omtrek van Troje bekend zijn, kon de dichter, en kunnen wij met hem, zeer wel de plaats, waar het paard gevonden werd, zoo gelegen onderstellen, dat het binnen de stad kon gebragt worden, zonder dat de rivieren noodzakelijk moesten overgetrokken worden.

« Maar, » wordt er verder aangemerkt, « hoe kan men zich *Ulysses* en de bloem der Grieksche helden zoo dom voorstellen, om in een houten paard te gaan kruipen en zich aldus, als met gebonden handen, aan hunne onverzoenlijke vijanden over te leveren. » Deze aanmerking zou men kwalijk verwacht hebben van een krijgsman, die het trotseren van gevaren op prijs wist te stellen; en wat zal hij dan gedacht hebben van het waagstuk van dienzelfden *Ulysses* en *Diomedes*, die, terwijl de stad nog belegerd werd en men dáár derhalve beter op zijne hoede was, dan toen men het gevaar dacht geweken te zijn, alleen binnen het kasteel der stad drongen,

(2) « Sommigen uit lafhartigheit weder in het ontzaggelijke paard klimmen en zich in den buik, dien zij zoo wel hebben leeren kennen, verschuilen »

« *Fatale adgressi sacrato avellere templo*

« *Palladium, caesis summae custodibus arcis;* » (1)

en evenwel is deze heldendaad in de geheele oudheid door talrijke kunstwerken verheerlijkt. Het waren toen geene veldheers-talenten, maar juist dergelijke waagstukken, waardoor men eene plaats onder de ἀριστία, onder de bloem der helden, kon verdienen. Daarbij moet men niet uit het oog verliezen, dat de Grieken verstandhouding in de stad hadden. *Virgilius* geeft dit slechts op twee plaatsen te kennen, eerstelijk dáár, waar *Thymoetes* het eerst den raad geeft om het paard in de stad te halen, en gezegd wordt dat deze raad gegeven werd (vs. 34)

« *Sive DOLO, seu jam Trojae sic fata ferebant;* » (2)

en later in het 6<sup>de</sup> Boek, waar *Helena* aldus wordt voorgesteld, te midden van het feest-gebaar der Trojaansche vrouwen (vs. 618):

« *flamman media ipsa tenebat*

« *Ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.* » (3)

Misschien heeft *Virgilius* het niet raadzaam geoordeeld, daarvan meer te zeggen, omdat te dien opzichte ook op zijnen held eenig vermoeden rustte. Het bekende karakter nu van *Ulysses* doet het zeer waarschijnlijk zijn, dat hij het was, die deze verstandhouding aangeknoopt en den geheelen aanslag beraamd had, en de onderneming kon hem derhalve gevaarvol toeschijnen, maar domheid kunnen wij het niet noemen dat hij er zich aan waagde.

« Hoe kan men ook, » zegt *Napoleon* verder, « de Trojanen zoo onhandig (*imbeciles*) gelooven, om niet eens een vischpink naar Tenedos te zenden, ten einde te zien of de Grieken werkelijk vertrokken waren: en immers kon men van de torens van Troje de reede van Tenedos onderscheiden. » Op deze aanmerking valt te antwoorden, wat het eerste gedeelte betreft, dat de dichter zeer wel mogt onderstellen, dat de Trojanen, nadat de Grieken zoo vele jaren meester van het strand waren geweest, niet één vaartuig te hunner beschikking hadden; en wat het laatste gedeelte aangaat, volgens de verzekering van reizigers, is er in het zuidelijke gedeelte van het eiland Tenedos eene reede, waar de schepen van de plaats, op welke Troje moet gelegen hebben, niet kunnen gezien worden. « Maar de Trojanen hadden immers het paard eenige dagen in het

(1) « En ondernamen om, na eerst de wachters boven op het kasteel vermoord te hebben, het palladium, waaraan Troje's noodlot verbonden was, uit den geheiligden tempel te rukken. »

(2) « Het zij met een verraderlijk opzet, 't zij omdat de lotsbestemming van Troje het nu eenmaal zoo medebragt. »

(3) « Zij zelve stond in 't midden en hield eene groote brandende toorts in de hand, en seinde daarmede van boven van het kasteel de Grieken om over te komen. »

kamp kunnen laten staan en zich intusschen kunnen verzekeren, dat de Grieken werkelijk vertrokken waren, alvorens de muren hunner stad omver te halen. » O ja; en de Spanjaarden hadden zich ook eerst kunnen verzekeren dat er geen vijanden in het turfschip zaten, en de Franschen op de wacht te Amiens hadden ook de kruiwagen met noten buiten moeten laten, tot dat zij zeker wisten, dat er geen Spanjaarden in de nabijheid waren; maar bij de verrassing van elke stad kan men degenen, die zich hebben laten verkloeken, van te groote zorgeloosheid en onhandigheid beschuldigen. Dit bewijst niets tegen den dichter: neen, zoo als *Virgilius* de overrompeling van Troje voorstelt, is die even waarschijnlijk als menige andere historische gebeurtenis van gelijken aard. Bij de Grieken *fracti bello fatisque repulsi* (4) heerschte reeds lang een verlangen om naar het vaderland terug te keeren, waarvan men te Troje niet onkundig kon wezen. Hun aftogt kon bij gevolg niet onverwacht voorkomen. Eindelijk zag men, dat zij van voor de stad verdwenen waren, en men twijfelde er niet aan, of zij waren geheel vertrokken: « *Nos abüsse rati* » (5) zegt *Aeneas*. Om deze meening te versterken, zal het verraad, 't welk Troje binnen hare muren had, ook het zijne gedaan hebben. De eerste, die eenigen twijfel oppert, is *Laocoön*, en juist op het oogenblik, dat men in overweging neemt, om naar zijnen raad te luisteren en het paard open te hakken, wordt *Sinon* aangebragt. Waarom *Napoleon* de episode van *Sinon* onwaarschijnlijk en ongerijmd noemt, heeft hij niet ontwikkeld en betuigt schrijver dezes niet te weten; maar *Heyne* heeft in een *Excursus* betoogd, dat *Virgilius* het verhaal omtrent *Sinon*, door *Vondel* in zijnen *Gysbrecht van Amstel* nagevolgd, op eene veel waarschijnlijker wijze heeft ingekleed, dan alle andere dichters, die dit onderwerp behandeld hebben. Al wat *Sinon* zegt, is bij uitnemendheid geschikt, om allen twijfel omtrent het vertrek der Grieken weg te nemen en de Trojanen te doen gelooven, dat het houten paard, ter verzoening van *Pallas* en ter vervanging van het weggeroofde Palladium gemaakt is, en die reusachtige gedaante heeft verkregen, opdat zij het niet binnen de stad zouden kunnen brengen. Nu komt *le bel et charmant épisode de LAOCOËN*, gelijk *Napoleon* die noemt, de verklaringen van *Sinon* bevestigen, en daaronder inzonderheid dit gezegde:

*Si vestra manus violasset dona Minervae*

*Tum magnum exitium etc.* (6)

(4) « Afgetoofd door den oorlog en door het noodlot terug gedreven. »

(5) « Wij meenden dat zij vertrokken waren. »

(6) « Indien uwe hand het aan Minerva gewijde geschenk zou geschonden hebben, dat dan het rijk van *Priamus* eenen geweldigen ondergang te wachten had. »

Van nu af wordt het heiligschennis aan het *Sacrum latus* te raken, en het besluit wordt genomen het paard binnen te halen. Onder vreugde en feest-gebaar wordt het besluit ten uitvoer gebragt; de gemoederen worden opgewonden; *Helena*, deelende in het verraad, droeg daartoe het hare bij en

« *evantes orgia circum*

« *Ducebat Phrygias*» (1) (Aen. VI. vs. 317)

Alles geeft zich over aan de vrolijkheid; in de bedwelming der vreugde wordt aan de mogelijkheid van de nabijheid der Grieken niet meer gedacht, en zoo wordt de nacht voorbereid, waarin Troje vallen moest. Inderdaad, men moet de kracht van het bijgeloof niet kennen, niet veel Historie gelezen hebben en geen menschen-kennis bezitten, om deze voorstelling ongerijmd te vinden.

Eene andere bedenking door *Napoleon* ingebragt, tegen de waarschijnlijkheid van het verhaal der inneming van Troje, zoo als hetzelve door *Virgilius* is voorgedragen, komt hierop neder, dat de geheele verwoesting van Troje voorgesteld wordt te hebben plaats gehad van één uur na middernacht tot de opkomst der zon, dat is, tusschen drie en vier ure, 't geen hij eene ongerijmdheid heet. « Troje, zegt hij, was eene groote stad; met 100,000 man konden de Grieken haar niet insluiten. Om zulk eene stad te verwoesten en te verbranden worden ten minste 14 dagen vereischt; *Scipio* had 17 dagen noodig om Karthago in de asch te leggen; Moscou, ofschoon meest uit houten huizen bestaande, heeft elf dagen gebrand.» Eerstelijk, was het niet de grootte der stad, welke de Grieken verhinderde haar in te sluiten, maar geheel andere oorzaken, waarover hier niet in bijzonderheden behoeft getreden te worden. Voorts is het niet noodig op te merken, dat in een dichtstuk de juiste opvolging der tijden niet met de uiterste gestrengheid behoeft in acht genomen te zijn, vermits in de voorstelling van *Virgilius* inderdaad niets is, wat niet in de wezenlijkheid alzo kan hebben plaats gehad. Het is waar, dat al wat *Aeneas* verhaalt van de overrompeling van Troje en zijn wedervaren bij die gelegenheid, is voorgevallen tusschen middernacht en het aanbreeken van den dag. Maar nergens wordt er gezegd, dat de geheele stad in die weinige uren in de asch is gelegd. In tegendeel, wanneer *Aeneas* verhaalt, hoe hij na het aanbreeken van den dag met degenen die in het gebergte ontkomen waren, op weg gaat naar de zee stad Antandros, zegt hij uitdrukkelijk, om te doen gevoelen, dat alle hoop om Troje te hernemen vervlogen was:

« *Danai obsessa tenebant*

« *Limina portarum* : (2)

(1) « En voerde de rijen der Trojaansche vrouwen rond, jubelende met luidruchtig feest-gebaar.»

(2) « De Grieken hadden wachten aan de poorten geplaatst.»

de stad was dus nog geen puinhoop geworden. Ook verdient de aanhef van het 3<sup>de</sup> boek opgemerkt te worden, waar *Aeneas* zegt, dat hij, om verder een goed heenkomen te zoeken, te Antandros schepen heeft gebouwd.

« *Postquam res Asiae Priamique evertere gentem*

« *Immeritam visum superis, ceciditque superbum*

« *Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troja.*» (3)

Het gebruik van het praesens *fumat* (staat te rooken) na het perfectum *cecidit* (gefallen is), doet genoeg zien, dat de dichter, even zoo wel als de ex-keizer, begrepen heeft, dat eene stad als Troje eenige dagen heeft moeten branden, alvorens geheel verteerd te zijn. Het wordt voorts allerongerijmdst gevonden, dat in een zoo kort tijdsbestek de Grieken zich nog bezig houden met den geroofden buit bijeen te brengen:

« *Custodes lecti Phoenix et dirus Ulixes*

« *Praedam adservabant.* (4)

Tot tweemaal toe wordt deze aanmerking gemaakt, eens met deze woorden: « *ce n'est pas dans un moment de désordre d'une ville prise d'assaut qu'on va s'amuser à entasser les richesses dans des magasins centraux.*» Maar immers was de stad bij verrassing, en naar een te voren overlegd plan, niet met storm, ingenomen; en zou een man van zoo ongemeene schranderheid als *Ulysses*, niet hebben kunnen vooruitzien, 't geen de ondervinding van latere tijden dikwijls geleerd heeft, dat overrompelingen in den oorlog ligtelijk kunnen mislukken, wanneer de soldaten ontijdig en ongeregeld aan het plunderen gaan. Zou niet te Troje vooral, alles terstond gestormd hebben naar de akropolis, waar de paleizen en de rijkst versierde tempels waren, en waarop de belegeraars reeds zoo vele jaren met begeerlijke oogen gevlamd hadden, en daardoor de Trojanen ligtelijk in de beneden-stad weder grond hebben kunnen winnen? Zou er niet daarom eene bepaalde orde op het bijeenzamelen van den buit, welke men wist dat te Troje rijkelijk gevonden zou worden, kunnen gesteld zijn, en zou het niet daarom kunnen wezen, dat in de geschied-verhalen, waaruit *Virgilius* geput heeft, juist aan *Ulysses* de schijnbaar onaanzienlijke rol was toegeschreven van met *Phoenix* uitverkozen, *custodes lecti*, te zijn, om zorg te dragen voor de geregelde uitvoering van dien verstandigen maatregel?

Doch de litzinnigheid waarmede *Virgilius* door *Napoleon* gegispit wordt, is bovenal groot in de aanmerking, dat binnen Troje een leger lag, 't welk zich heeft moeten ver-

(3) « Nadat het den Goden had goedgeacht, het rijk van Azië en het volk van *Priamus* onverdiend omver te werpen, en het trotsche Ilium gevallen is en geheel het door de hulp van Neptunus gestichte Troje van den grond af staat te rooken.»

(4) « *Phoenix* en de schrikkelijke *Ulysses* bewaarden den buit, bepaaldelijk verkozen om dien te bewaken.»



dedigen, terwijl *Aeneas* intusschen alleen van zich zelve spreekt. Immers zoude het nog onwaarschijnlijker geweest zijn, *Aeneas* te doen verhalen, wat hij niet gezien had en niet kon weten. Thans zou men van eene soortgelijke gebeurtenis, uit de rapporten der verschillende bevelhebbers, een geheel samenstellen: maar *Aeneas*, in wiens mond de dichter het verhaal gelegd heeft, kon slechts vermelden wat hij zelf had kunnen bijwonen, en *Virgilius* heeft dit verhaal bewerkt, op eene wijze, welke niet alleen den grooten dichter kenmerkt, maar ook door den ervarensten krijgsman niet wel met meer oordeel zou kunnen behandeld zijn. In de eerste plaats toch, hoe kan hem te laste gelegd worden, dat hij de Trojanen hunne stad laat vermeesteren, zonder dat zij zich verdedigen? Gedurig in het verhaal wordt op eenen dapperen tegenstand gewezen:

« *Nec soli poenas dant sanguine Teucri.*

« *Quondam etiam victis redit in praecordia virtus,*

« *Victoresque cadunt Danaï.* (1)

elders: « *Hic vero ingentem pugnam, ceu cetera nusquam*

« *Bella forent, nulli tota morerentur in urbe,*

« *Cernimus;* (2)

en op meer andere plaatsen.

Ook spreekt hij geenszins alleen van zich zelve: men denke slechts aan *Coroebus*, *Rhipeus*, *Hypanis* en *Dymas*, de dappere verdedigers van het paleis van *Priamus*, en anderen. Het verdient voorts opmerking, en in het oog van den krijgsman moet de voorstelling van den dichter hierdoor in waarde rijzen, dat *Virgilius* onder de ontmoetingen van *Aeneas* juist die tooneelen gekozen heeft, welke de hoofdpunten der verdediging eener overrompelde stad uitmaken, gevechten in de straten, en het verdedigen der grootte gebouwen, van tempels en paleizen. In de straten der stad wordt overal gevochten: men herinnere zich de ontmoetingen van *Aeneas* zelve. Dat de tempel-gebouwen verdedigd werden, doet hij gevoelen, waar hij met zijne troep, in Grieksche wapenrusting gestoken, door zijn eigen volk *ex alto delubri culmine* (3) met pijlen wordt overstelpt; en hoe dapper wordt niet het paleis van *Priamus* verdedigd! Van boven van het dak worden de aanvallers met hout en steenen begroet,

(1) « Het zijn niet alleen Trojanen die met hun bloed moeten boeten. Van tijd tot tijd scheppen ook de overwonnenen weder moed, en sneuvelen de overwinnende Grieken.»

(2) « Maar hier zien wij een ontzettend gevecht, even als of er nergens anders gevochten werd en er in de geheele stad geen andere dooden vielen.» (d. i.: als of de gevechten die er elders geleverd werden, thans tot één gevecht op dat punt waren zamen gesmolten).

(3) « Boven van de tinne eens tempe'ls.»

« *alii strictis mucronibus imas*

*Obsedere fores; has servant agmine densò;*» (4)

maar telkens rukken versche troepen aan, *ast alii subeunt*, de poort wordt open gerammeid en ten laatste bezwijken de verdedigers.

Eindelijk begrijpt *Napoleon* niet, hoe *Aeneas* een hemelhoogen toren in weinige oogenblikken, door middel van eenige ijzeren hefboomen, op de hoofden der Grieken heeft kunnen doen nederstorten. Het afbreken van gedeelten van torens, terwijl zij werden aangevallen, om met de steenklompen de belegeraars te verpletteren, is echter in de oudheid en zelfs in de geschiedenis der kruistogten geenszins zonder voorbeeld. En wilde men al het *hemelhooge* en het instorten van den *geheelen* toren letterlijk opgenomen hebben, dan had moeten bedacht worden, dat *Aeneas*, die hier aan *Dido* toch ook moest toonen, dat hij voor zijn vaderland tot het laatste toe zich met heldhaftigheid had gedragen, wel eenige grootspraak in zijne uitdrukkingen mogt gebruiken, waarvan de overwinnaar in zoo vele veldslagen zelf, in zijne bulletins, zoo menig sterker voorbeeld gegeven heeft.

Deze zijn de gronden van beschuldiging door den keizerlijken *Zoilus* tegen het 2<sup>de</sup> Boek der *Aeneis* ingebracht, en ik meen te hebben aangewezen, dat zij den toets eener naauwkeurige beschouwing in geen en deele kunnen doorstaan. Zoo wij overigens in het gezegde, dat wie *Virgilius* leest, gevoelen moet dat het een werk is, gemaakt door *un régent de collège qui n'a jamais rien fait*, iets karaktermatigs vinden, 't welk te minder doet twijfelen, of deze aanmerkingen wel van *Napoleon* afkomstig zijn, mag men de oppervlakkigheid, waarmede zij daarheen geworpen zijn, den man niet zoo zeer ten kwade duiden, die toch in zijne ballingschap behoefte gevoelde om in de studien van hen, die hij nietsdoenders noemde, eenen troost te zoeken, welken hij niet zou noodig gehad hebben, zoo hij zelf wat minder gedaan had. Den vertrouweling kan men het moeilijker vergeven, dat hij, wat vermoedelijk slechts eenige losse gezegden geweest, en zeker niet met dat oogmerk in de pen gegeven is, aan de drukpers heeft overgeleverd, en daardoor een ongunstig gevoelen heeft doen ontstaan, bij den eenen lezer omtrent den dichter wegens diens ongerijmdheden, bij den anderen omtrent den keizer wegens diens ligtzinnig oordeel.

Het slot van dit betoog zij de wensch, dat de lezers van *Spectator* den dichter der *Aeneis* van de tegen hem ingebrachte beschuldiging mogen vrijspreken, en dat die beschuldi-

(4) « Een gedeelte heeft de beneden-deuren van het paleis bezet, en bewaken die in een dicht gesloten drom met uitgetogene zwaarden.»

ging niet, door het gezag van den aanklager, aanleiding moge geven tot minachting van die onschatbare overblijfselen der oudheid, welke, evenmin als alle andere menschelijke werken, boven gebreken verheven zijn, maar echter den strengsten toets eener gezonde oordeelkunde, gelijk van den goeden smaak, meestendeels op eene voldingende wijze kunnen doorstaan, en daarom ook wel verdienen, al is het in vertalingen, gelezen te worden door den beschaafden krijgsman, die niet vreemd is van zoodanige verlustigingen, welke in tijden van rust, bij de eentoonigheid eener garnizoens-dienst, of als het zwaard aan de verzwakte hand ontvallen is, van duurzamer waarde zijn dan biljard-tafel en kaartspel, en waarin zelfs de balling van *St. Helena* troost voor zijne gevallen grootheid en de veraan-gening zijner laatste levensdagen zocht.

J. BOSSCHA.

## GRANAAT-KARTETSEN OF SHRAPNELLS-GRANATEN.

In een onzer vorige nummers hadden wij onzen lezeren een artikel toegezegd, 't welk over dit projectiel zoude handelen. Middelerwijl hebben wij pogingen aangewend, om al het wetenswaardige over dit onderwerp op te sporen. Het is ons echter tot dus verre niet mogen gelukken, al datgene bijeen te brengen, wat zou kunnen strekken om dit projectiel en deszelfs uitwerking in zijn geheel te doen kennen. Hetgeen daaromtrent vermeld is, vindt men in het *Hannoversche militaire tijdschrift* van 1831, *erstes Heft*, onder den titel: *Über die Einrichtung und Anwendung der Englischen Bombenkartätschen*; in het Berlijnsche tijdschrift *für Kunst, Wissenschaft und Geschichte des Krieges* van 1835, *sechstes Heft*, getiteld: *Ueber Granatkartätschen (shrapnell-granaten) in Norwegen*; in *Jacobi, Beschreibung des Materials und der Ausrüstung der Englischen Feld-Artillerie*, en eindelijk in het *Journal des Armes spéciales* van 1856, onder den titel: *Considérations et expériences sur le tir des obus à balles.* Er bestaan echter redenen om ons te doen twifelen, of het eerstgenoemde artikel juiste denkbeelden bevat omtrent de inrigting en het gebruik dezer projectielen. Op het tweede zullen wij later terug komen, terwijl het laatste, hoezeer meer gegevens tot eene naauwkeuriger kennis van dit vernielings-middel inhoudende, welligt niet is vrij te pleiten van overdrijving (ook hierop zullen wij terug komen). Wij zagen ons alzoo wel genoodzaakt om de uitkomst der proeven af te wachten, welke — zoo wij vermeenen — hier te lande met de granaat-kartetsen zullen genomen worden, waartoe de

wetenschappelijke onderzoekingen van den luitenant-kolonel *Seelig*, in Engeland, de voornaamste gegevens aan de hand gedaan hebben. Daar het ons echter bij verschillende gelegenheden gebleken is, dat men, vooral bij de niet speciale wapens, zeer onjuiste denkbeelden omtrent deze projectielen koestert, zoo zullen wij daaromtrent het wetenswaardige mededeelen, ons voorbehoudende daarover in het vervolg in meerdere bijzonderheden te treden.

Het zoeken naar de middelen om de vernielende werking der holle projectielen te vergrooten, heeft aanleiding gegeven tot het denkbeeld der granaat-kartetsen (in het Hoogduitsch ook *Bombenkartätschen*, *Shrapnell-Granaten*, in het Engelsch *spherical case-shot* of *shrapnells* en in het Fransch *obus à balles* genoemd). Tot dat einde wilde men het springen van den gewonen granaat eene tweeledige uitwerking geven; eerstens, het verspreiden van de granaat-scherven, tweedens, de verspreiding van de in den granaat opgeslotene looden kogels. Op deze wijze zoude aan het gewone kartets- of zoogenaamd blikkendoos-vuur eene grootere uitbreiding worden gegeven. Immers bij het laatste wordt een zeker aantal ijzeren kogels, in eene blikken doos opgesloten, door de ontsteking der lading van het stuk, dadelijk bij het verlaten van hetzelfde, in eene kegelvormige ruimte voortgeworpen, waarvan de verspreiding ongeveer gelijk staat aan het  $\frac{1}{16}$  gedeelte van den doorloopen afstand. De vorm der verspreiding maakt, dat een gedeelte der kogels reeds op eenen, betrekkelijk geringen, afstand van het stuk den grond raken, daarin blijven steken, of met verlies van een gedeelte hunner vlugtkracht verder ricochetteren, terwijl andere bekende redenen deze schoten niet dan op betrekkelijk geringe afstanden aanwendbaar maken. Door het opsluiten van een zeker aantal looden kogels in den granaat, vermeende men in het boven aangehaalde gebrek der kartets-schoten te kunnen voorzien. Vooreerst verkreeg men daardoor de doodende werking van het holle projectiel, dat op verre afstanden konde geworpen of geschoten worden; vervolgens de werking van de scherven bij het springen van denzelfden, en eindelijk de werking der daarin opgeslotene kogels, die bij de ontbarsting van den granaat met eene snelheid worden voortgeworpen, gelijk aan die welke de granaat op den oogenblik van deszelfs ontbarsting had en vervolgens afnemende blijft werken. De kracht, voortgebracht door de losbarsting der spring-lading, kon hierbij in het geheel niet, of voor 't minst zeer weinig, in aanmerking komen, daar deze lading zoo gering mogelijk en alleen tot het springen van den granaat toe-reikende genomen wordt, ten einde groote granaat-scherven te verkrijgen. Op deze wijze konde men het kartets-vuur ook op groote afstanden aanwendbaar maken, en daarbij deszelfs doodende werking verhoogen.

Het denkbeeld dat tot grondslag dezer inrigting gediend heeft, is niet nieuw. *Saint-Remy* maakt in zijne *Mémoires* reeds gewag van soortgelijke projectielen, terwijl men in de krijgs-geschiedenis hier en daar flaauwe kenteekenen van derzelve vroeger bestaan aantreft. Vroeger echter schijnen deze projectielen niet aan de verwachting voldaan te hebben, omdat eerst in den aanvang dezer eeuw, enkele artilleristen dezelve aan eene nieuwe inrigting en beproeving onderwierpen. De Engelsche generaal-majoor *Shrapnell* schijnt daarop zijne bijzondere aandacht gevestigd gehad te hebben, zijnde de eerste wetenschappelijke proeven met zoodanige granaten — voor zoo verre ons bekend is — door hem in het jaar 1805 te Mounth-Bay genomen. In het jaar 1805 hadden er wederom proefnemingen te Woolwich plaats, welke, volgens de mededeelingen des eersten proefnemers, zeer voldoende resultaten hadden opgeleverd. Dezelve gaven hem aanleiding tot de uitgave eener kleine verhandeling, getiteld: *The gunners guide, or a pocket-companion for Non-commissioned Officers and Privaters in the artillery and marines*. (London 1806.) De auteur heeft zich daarin voornamelijk bepaald tot het betoog van het groote nut dezer projectielen en tot eenige regelen voor derzelve aanwending, terwijl hij voorbedachtelijk weinig of niets zegt van derzelve inrigting. Zoo veel intusschen werd bekend, dat de granaten die men daartoe bezigde, eene geringere ijzerdikte hadden dan de gewone in gebruik zijnde granaten, ten einde een grooter aantal looden kogels benevens de spring-lading te kunnen bevatten. Omtrent de inrigting van de buis, bleven de Engelschen, even als over die hunner raketten, het geheim houden. Naar zij voorwendden, zoude deze zoodanig ingerigt zijn, dat men de granaat op elken gewilden afstand konde doen springen, en daardoor dit nieuwe kartets-vuur op elken afstand — in de schoots- of worps-verheid gelegen — konde aanwenden. Hoezeer nu door deze nieuwe projectielen, het vernielings-vermogen der artillerie, bij eene algemeene invoering, ontegenstrijdig zeer vergroot zal worden, zoo is echter — naar wij vermeenen — het voornaamste gedeelte van het vraagstuk, namelijk de *doelmatigste* inrigting der buizen, nog geenszins zoo voldoende opgelost als men opgeeft. In dat opzigt zal de opgave der Engelschen naauwkeurig onderzocht en door proefnemingen moeten bevestigd worden, en wanneer men zich slechts herinnert, met welke sprookjes men ons, bewoners van het vaste land, gedurende eenige jaren, omtrent hunne Congrevische oorlogs-pijlen vergast heeft, dan verkrijgt onze twijfeling in dezen wel eenigen grond. Intusschen schijnt een en ander, hoezeer ten onregte, er toe bijgebragt te hebben, dat de aanwending van deze projectielen, bij eenige artillerien vele tegenstanders vond, waarin tevens de redenen moeten gezocht worden der niet al-

gemeene bekendschap met derzelve inrigting en aanwending. De Fransche artilleristen hebben zich hierin bijzonder doen kennen, door aan deze uitvinding bijna onvoorwaardelijk hunnen bijval te ontzeggen. Zij hebben zich echter daarbij op geene zeer wetenschappelijke wijze onderscheiden, daar hunne afkeuring op valsche gronden steunde, en tevens de blijken droeg dat zij een oordeel geveld hadden, zonder het vraagstuk theoretisch of praktisch onderzocht te hebben. De hooge belangrijkheid van het onderwerp, verdiende voorzeker meer behartiging van den kant dier artilleristen, die zich, met de gewone Fransche trots, de eersten der bekende wereld noemen. Immers al ware het dat de Engelschen het nog zoo verre niet gebragt hadden, om hunne granaat-kartetsen op elken gewilden afstand te doen springen, dan stond dit in alle gevallen nog slechts gelijk met onze gewone granaat-inrigtingen, terwijl het overigens als bewezen konde aangenomen worden, dat de uitwerking der granaten met deze nieuwe inrigting, in den oogenblik van derzelve losbarsting, op eene moorddadige wijze vergroot is. Dit alleen had aanleiding moeten geven om de zaak nader te onderzoeken, en alle mogelijke middelen op te sporen om tot eene doelmatige inrigting der buizen te komen. Nu reeds zou aan de artillerie, met dit nieuwe vernielings-middel te velde gaande, eene bijna onwederstaanbare kracht worden medegedeeld; terwijl men tevens met eene wensche lijke buizen-inrigting optredende, het middel zoude gevonden hebben om in den kortst mogelijken tijd het tot eene beslissing — de vernieling der vijandelijke strijdkrachten namelijk — in elk gevecht te brengen.

Volgens de Engelsche mededeelingen, heeft het Engelsche leger van deze projectielen bij de bataille van Vimiera, in Portugal (1808), gebruik gemaakt, terwijl zij de zege, aldaar behaald, aan derzelve uitwerking toeschrijven.

Sedert het jaar 1815 hebben zij de vroegere proefnemingen met de granaat-kartetsen met ijver, en, zoo als voorgegeven wordt, met succes voortgezet. De tweede uitgave van den *Britisch Gunner* (1828) maakt daarvan gewag, zonder echter in verdere bijzonderheden te treden, terwijl de schrijver — zoo hij zegt — het geheim der inrigting niet wil openbaren (!). Na dien tijd heeft men zich in Duitschland hier en daar met dit vraagstuk theoretisch bezig gehouden, en ook daár schijnt de doelmatige inrigting der buizen eene zwarigheid te hebben opgeleverd, die de praktische proefneming heeft tegen gehouden. In Noorwegen is men verder gegaan, en volgens het verslag dat de Zweedsche kapitein *E. Helling*, in het tijdschrift der Koninklijke Zweedsche Akademie voor de krijgs-wetenschappen (4ten Heft, jaarganges 1835), van de met deze projectielen in Noorwegen gedane proeven gegeven heeft, doet zien, dat men het aldaar reeds op eene zekere hoogte gebragt heeft. Dit artikel, reeds

hierboven door ons aangeduid, wordt in het Berlijnsche militaire tijdschrift door den kapitein *du Vignau* medegeedeeld. Deze zegt in zijnen aanhef: « De granaat-kartetsen zijn, zoo als bekend is, granaten van den gewonen vorm, welke met kleine looden kogels en eene geringe spring-lading gevuld worden. Aan deze projectielen schrijft men eene kartetsen-schootsverheid van 2000 Ned. ellen toe. Deze uitwerking wordt verkregen, door dat de langs het grootste gedeelte zijner baan voortgeworpen granaat met eene brand-buis voorzien is, welke op 100 à 200 ellen van het doel haar vuur aan de spring-lading mededeeld. Daar nu in dezen oogenblik aan de looden kogels welke zich in den granaat bevinden dezelfde snelheid wordt medegeedeeld, welke de granaat zelf in zijne voortgaande beweging, op den oogenblik der losbarsting, bezat, zoo moeten deze, zoo wel als de stukken van den granaat, met eene eenigzins onderling verschillende snelheid zich naar het doel voortbewegen.»

« Deze granaat-kartetsen kunnen uit alle soorten van kanons, houwtisers en karonnades worden geschoten. De lading kan, voor de kanons, op  $\frac{2}{3}$  en bij het korte geschut (*korte houwtisers en karonnades* (?)) op  $\frac{1}{3}$  van het projectiel-gewigt worden aangenomen. De ijzerdikte dezer granaten is iets geringer dan bij de gebruikelijke granaten, ten einde dezelve een grooter aantal looden kogels te doen bevatten. In Noorwegen heeft men tweederlei soorten van granaten beproefd, welker vorm niet geheel holvormig was. Bij de eerste dezer beide laatsten, had men rondom de monding van het buis-gat, van eenen ovaalvormigen granaat, eene ijzerversterking van  $\frac{1}{3}$  duim (Rijnl.) hoogte aangebragt. Bij de tweede had men eveneens eenen langwerpigen ronden vorm voor den granaat gekozen, en deze ijzerversterking inwendig aangebragt. Deze ijzerversterking zoude moeten dienen: eerstens, om het kopstuk der buis voor beschadiging te vrijwaren, en de buis zelve stevig in de granaat te doen sluiten; ten anderen, om meer ruimte voor de looden kogels te verkrijgen, en de rotatie van het projectiel, zonder klos, in de ziel van het stuk te verhinderen.»

« Het buis-gat is van de gewone kegelvormige gedaante, terwijl zich in de granaat een tweede gat bevindt voor het inbrengen der kogels en der spring-lading. De gebruikte buizen waren van hout, doch niet geheel doorgeboord, zijnde aan het onderste gedeelte der boring de vuur-leiding in een op de boring loodregten stand aangebragt. Deze buizen worden ongevuuld in het buis-gat gedreven. De buizen-sas zit in papieren-hulsels, en bestaat uit 14 deelen meel-pulver, 5 deelen salpeter en 2 deelen zwavel. Deze papieren hulzen worden bij het gebruik in de boring der buis gedreven, dezelve zijn aan het boveinde, voor het vuur vatten, met een weinig meel-pulver, met brandewijn bevochtigd, voorzien. Om te beletten

dat de papieren hulsels niet voor de ontstekings-gaten komen, is het onderste gedeelte van de boring der buis een weinig nauwer. Van deze gevulde papieren huls worden er geheele en afgesnedene medegevoerd. De laatstgenoemde bevinden zich in blikken doozen van verschillende kleuren. In de wit geverwde doozen zijn de hulzen die moeten dienen voor den afstand van 700, in de rood geverwde voor den afstand van 900, en in de zwart geverwde voor die van 1200 ellen van het doel. De geheele of niet afgesnedene sas-hulzen zijn geslagen voor den afstand van 1400, 1600, 1800 en 2000 ellen, zijnde op deze hulzen de afstanden aangeteekend, en kunnen voor die afstanden worden afgesneden of uitgeboord.»

De heer *du Vignau* gaat verder voort met de mededeeling der proeven, welke in het jaar 1827 in Noorwegen hebben plaats gehad. Daarop zullen wij in het vervolg terug komen, ons thans alleen bepalende tot datgene wat in het slot van dat artikel gezegd wordt.

« Dit zijn dan de resultaten dezer proefnemingen. Wanneer men daarbij, uit gebrek aan oefening en behandeling dezer nieuwe projectielen, niet die uitwerking verkreeg op welke men in de toekomst zal kunnen rekenen, zoo kan men echter uit dezelve genoegzaam opmaken, dat dit nieuwe vernielings-middel, ter zijner tijd, van veel grooter gewigt voor de artillerie zal worden. Zonder nu aan die projectielen die waarde te hechten, welke de generaal *Shrapnell* daaraan toeschrijft, zoo kan men echter aan dezelve de navolgende voordeelen geenszins betwisten.»

« 1°. Zij breiden de zekere uitwerking van het artillerievuur tot op afstanden uit, op welke men met andere projectielen geenszins met dezelfde trefzekerheid kan schieten, en op welke afstanden bij den aanvang van elk gevecht gewoonlijk het vuur begint.»

« 2°. Zij verschaffen eene grootere uitwerking dan de gebruikelijke kartetsen of blikken doozen, wier kogels, zoodra zij uit de monding van het stuk komen, zich naar alle zijden uitbreiden.»

« 3°. Zij brengen, vooral op de grootere afstanden op welke de gewone bloods kartets-kogels gebruikt worden, eene grootere uitwerking dan deze laatsten voort. De afwijkingen der *Shrapnells*-kogels zijn ook geringer dan die men bij de grootere kartets-kogels waarneemt, veroorzaakt door den geringeren tegenstand der lucht.»

« 4°. De uitwerking welke de artillerie met haar vuur ten doel heeft, wordt bij de aanwending dezer projectielen, onafhankelijk van de gesteldheid van het terrein, welke op de gebruikelijke kartets- en rol-schoten eenen overwegenden invloed uitoefent.»

« 5°. De gewone 12pondige granaat-kanons (lange houwtisers) welke, ten gevolge van taktische noodzakelijkheid, steeds met de kanons in het vuur moeten te zamen werken, kunnen — wanneer het rollen met de gebruikelijke granaten door de omstandigheden verhinderd wordt — met groot voordeel, zoo wel tegen infanterie, kavallerie als tegen de bedienings-mansschappen en paarden der artillerie, geladen worden met deze granaat-kartetsen.»

« 6°. In den vesting-oorlog moeten deze projectielen groote voordeelen aan de belegerden verschaffen, en het daarmede uitgevoerde vertikale vuur met bommen-kartetsen zal voorzeker werkzamer zijn, dan de thans gebruikelijke steen- en kogelworpen.»

De zwarigheden welke zich bij het gebruiken der granaat-kartetsen voordoen, zijn hoofdzakelijk in de hieronder staande punten begrepen, waarop de mededeeler zijne aanmerkingen laat volgen.

« 1°. In de moeilijkheid om gedurende het gevecht de afstanden te schatten.»

« Deze zwarigheid kan geenszins in het bijzonder bij het gebruik dezer projectielen in aanmerking komen, daar het schatten dier afstanden, in alle gevallen, voor den artillerist onontbeerlijk is, terwijl deze — als dit niet met

juistheid gedaan wordt — op alle schoten een en denzelfden nadeeligen invloed uitoefent. Ook gelooven wij niet, dat de behoefte aan het met juistheid schatten dezer afstanden, bij het gebruik der granaat-kartetsen, grooter is dan bij elke andere soort van vuur. Immers hier komt het op geene vergissing van eenige honderd ellen aan, als men slechts zorgt den afstand niet te groot te schatten; dewijl in dat geval de granaten achter het doel springen, en hunne werking zich tot het gewone rol-schot beperkt.»

« 2°. In de moeilijkheid van het juiste temperen der buizen, anders gezegd, in de moeilijkheid om de buizen zoodanig in te rigten, dat dezelve in eenen gegeven tijd geheel uitbranden.»

« Met deze zwaarigheid stemmen wij in, doch wat in den aanvang moeilijk is, wordt later dikwerf gemakkelijker. De grootste zwaarigheid in het temperen der buizen, moet bij de vervaardiging gezocht worden. Het komt hier voornamelijk aan op het gelijkmatig ineen drukken of slaan der sas, en hierbij kan het aan mechanische middelen niet ontbreken.»

« 3°. Door het temperen der buizen, naar gelang der afstanden waarop men vuren moet, kan het laden en vuren met deze projectielen niet dan zeer langzaam geschieden.»

« Het is waarheid, dat men met de granaat-kartetsen niet zoo snel zal kunnen vuren als met de gewone kartetsen of blikken doozen, ofschoon eenige tijdschriften voorgeven, dat de Engelschen het daarin reeds zoo verre gebracht hebben van 5 schoten in de minuut te kunnen doen. Voor de korte afstanden, waarbij het snelle vuren alleen noodig is, kan men ook van de gewone kartetsen of blikken doozen met voordeel blijven gebruik maken. En daar men nu granaten met de looden kogels en met de spring-lading gevuld, als ook met de ingezette ledige buizen kan medevoeren, zoo zien wij niet in, dat het inzetten der getemperde sas-hulzen, voor de kleine afstanden, zoo veel tijd zoude wegnemen, dat de lading en afvuring van het schot daardoor te veel vertraagd wierd.

« 4°. Wordt de uitrusting der batterijen, door de bijvoeging van eene nieuwe munitie-soort, meer verwickeld.»

« Dit is niet te ontkennen, doch aan den anderen kant gelooven wij, dat de voordeelen dezer nieuwe projectielen verreweg de opgenoemde zwaarigheid overweegt.»

Een zekere kapitein *Borremans* der Belgische artillerie, heeft in het jaar 1855 op de polygoon te Bresschaet, insgelijks proeven met deze projectielen genomen, waarvan in het *Journal des Armes Spéciales* van 1855, een verslag is opgenomen. Volgens dat verslag, heeft deze proefneming vrij voldoende resultaten opgeleverd. Deze hebben wij in eene tafel vereenigd, welke achter dit artikel volgt. Vooraf echter willen wij de redenering des proefnemers, ten opzichte der voorwaarden welke den goeden uitslag van dit vuur moeten verzekeren, oorspronkelijk mededeelen.

« Nous venons de rappeler que les effets de l'explosion de l'obus dépendent de la force qui mesure la vitesse de l'obus au moment de l'explosion; mais ils en dépendent de deux manières, d'une part en raison de la charge de la pièce, d'autre part en raison du point de la trajectoire ou le projectile éclate; or cette seconde influence est la plus essentielle, car il y a peu de modification possible à apporter dans la détermination de la charge des pièces de campagne, tandis qu'il faut pouvoir placer le but qu'on veut atteindre dans la gerbe d'explosion où il y a le plus de projectiles. Si donc l'on veut obtenir du feu des obus à balles tout l'effet dont ils sont susceptibles, il faut avant tout pouvoir déterminer l'explosion de l'obus au moment opportun.»

« Il faut donc avoir une fusée dont on puisse, à volonté, faire varier la durée de la combustion, pour être assuré que l'obus éclatera à un point déterminé de la trajectoire.»

« Il faut que cette fusée ait une forme telle que la durée de la combustion soit déterminée par une opération simple,

prompte, facile, pour qu'elle puisse être exécutée dans la batterie pendant l'action.»

« Il faut encore que cette opération se fasse sur la fusée déjà fixée à l'obus, pour ne pas amener un retard nuisible dans le tir.»

« Il faut, en un mot, que la fusée qui remplira les conditions nouvelles exigées pour le tir des obus à balles n'introduise point dans les batteries de sujétion plus grande que celle à laquelle on s'astreint déjà de décoiffer la fusée.»

« Telle est le problème que nous nous sommes posé, et que nous croyons avoir résolu.»

« La fusée ordinaire en usage pour les projectiles creux ne peut évidemment convenir aux obus à balles.»

« Mais les fusées qui, à notre connaissance, ont été substituées aux anciennes pour ce cas particulier, s'en rapprochent toujours cependant plus ou moins, et consistent en définitive en un cylindre de composition, dirigé suivant l'axe de l'oeil de l'obus, c'est encore cette forme qui est indiquée dans le travail récent du capitaine *Helling*.»

« Or, cette disposition emporte nécessairement deux graves inconvéniens. Le premier, c'est que la longueur du cylindre de composition ne peut plus être modifiée quand une fois il est fixé à l'obus. Ces fusées doivent donc être amenées dans les batteries séparées des projectiles, pour être placées au moment du tir, ce qui occasionne tout au moins un retard, quelque procédé ingénieux que l'on adopte pour simplifier la pose du cylindre de composition.»

« Le second inconvénient, plus grave peut-être que le précédent, consiste en ce que la fusée ne doit saillir ni sur la surface intérieure, puisque l'obus doit être rempli, ni sur la surface extérieure, pour garantir l'âme de la pièce. Sa hauteur étant ainsi limitée par l'épaisseur du métal du projectile, il s'en suit: 1°. Qu'on ne peut faire usage que d'une composition très-lente, afin que la durée totale de la fusée soit suffisamment longue; 2°. que les subdivisions sur la longueur de la fusée étant très-petites, rendent l'opération de la raccourcir très-délicate.»

« On ne parvient à remédier que très-imparfaitement à ce mal en donnant à l'oeil de l'obus un renflement en métal intérieur ou extérieur pour pouvoir employer une fusée un peu longue.»

« Ce sont sans doute de tels embarras qui ont porté tant d'artilleurs à considérer les obus à balles comme des projectiles d'un effet trop incertain pour pouvoir être employés.»

« Nous les avons nous mêmes éprouvés, et c'est ce qui nous a engagé à chercher une fusée fondée sur un principe tout à fait nouveau.»

« Celle que nos expériences nous ont conduit à adopter, consiste en un prisme de composition parfaitement homogène; et disposé autour l'oeil de l'obus, de sorte qu'il se développe dans toute sa longueur sur la surface extérieure de l'obus.»

« La durée totale de cette composition est telle que l'exigent les plus grandes portées de nos pièces de campagne.»

« La plus simple opération suffit pour décoiffer la fusée au point que l'on juge convenable, d'après la distance du but à frapper.»

« Une échelle nette et distincte permet de faire varier la durée de la combustion par huitièmes de secondes.»

« Le corps de la fusée est en métal, ce qui donne plusieurs avantages notables:»

« 1°. Il remplace la partie de métal enlevée pour former l'oeil;»

« 2°. Il devient lui-même un projectile lors de l'explosion de l'obus.»

« 3°. Il préserve d'une manière sûre la composition de la fusée et la charge de l'obus de toute influence atmosphérique.»

« La confection de cette fusée n'offre d'ailleurs aucune difficulté, et son prix n'est pas plus élevé que celui des fusées ordinaires en bois.»

« Le seul changement à apporter au mode actuel du tir des



# B I J L A G E XII,

Behoorende bij den Militairen Spectator, 5de Deel, n°. 12.

(Maand Junij, 1837.)

## LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

### BENOMD:

Tot kommandant der troepen in het 5de district van Zeeland: de luit.-kol. J. G. Kroo, van de 14de afd. inf. Bij de 7de afd. inf.: tot kap.: de kap. op  $\frac{2}{3}$  tractement Vrijbergen van der Does. Bij het korps *maréchaussée*: tot kap.: de 1ste luit. K. Mancel, van het korps. Tot 2den kap. en plaatselijke art.-kommand. van de 2de klasse te Groningen, de 1ste luit. J. F. G. Bode, plaatselijke art.-komm. der 2de klasse te Willemstad. Tot adjudanten: bij den komm. van de 1ste brigade ligte kavallerie: de 1ste luit. E. graaf van Byandt, van het reg. lanciers. Bij den generaal-majoor George, opperbevelhebber der vesting 's Hertogenbosch: de 1ste luit. M. Biemans, van de 5de afd. inf. Bij de afd. kur. n°. 3: de 2de luit. P. L. V. Desertine, van de afd. Bij het leger en de hospitalen in Oost-Indië: tot officieren van gezondheid van de 3de klasse: de tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse W. J. H. Hulskamp, thans met onbepaald verlof, en C. A. Wickert, doctor in de genees- en heelkunde. Bij het reg. huz. n°. 6: tot paarden-arts der 1ste klasse: de adjunct paarden-arts E. H. W. Lantman, van de afd. kur. n°. 1. Bij de afd. kur. n°. 1: tot officier van gezondheid van de 2de klasse in het vaste kader van het geneeskundig personeel der landmagt: de tijdelijke officier van gezondheid der 2de klasse T. F. Bosman, van de ambulance bij het leger te velde. Bij de 18de afd. inf.: tot officier van gezondheid van de 2de klasse in het vaste kader van het geneeskundig personeel der landmagt: de tijdelijke officier van gezondh. van de 2de klasse J. F. Tennisse, van de 9de afd. inf. Bij de afd. kur. n°. 1: tot adjunct paarden-arts in het vaste kader bij de landmagt: de tijdelijke adjunct paarden-arts F. C. Hekmeijer, van de batt. rijd. art. n°. 3. Bij de batt. rijd. art. n°. 2: tot adjunct paarden-arts in het vaste kader bij de landm.: de tijdelijke adjunct paarden-arts P. L. Kijlstra, van de batt. rijd. art. n°. 2. Bij het hospitaal te Vere: tot tijdelijken officier van gezondheid van de 3de klasse: de tijdelijke leerling bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen P. J. N. During, thans als zoodanig gedetacheerd bij het hospitaal te Vere. Bij het algemeen depôt der landmagt n°. 33: tot 2den luit.-kwartierm.: de 2de luit. A. Treffers, van het korps. Bij de 1ste afd. mob. Zuid-Hollandsche schutt., bij het 1ste bat.: tot 2den luit. à la suite: de vrijwilliger W. Mollerus, van de komp. jagers der Utrechtsche hoogeschool. Bij de 1ste afd. mob. Geldersche schutt.; bij het 2de bat.: tot 2den luit.: de schutter G. M. Koentz; bij het 3de bat.: tot 2den luit.: de schutt. C. H. van der Heiden. Bij de 2de afd. mob. Geldersche schutt.; bij het 1ste bat.: tot kap.: de 1ste luit. D. W. van Walree; tot 1sten luit.: de 2de luit. C. G. van der Veur. Bij de 2de afd. mob. Zuid-Hollandsche schutt.: tot kapt.: de 1ste luit. G. A. W. W. genaar en J. P. Verlouw; tot 1ste luit.: de 2de luit. A. Kerdel en A. F. L. Bichon van IJsselmonde; tot 2de luit.: de serg. L. Groenewegen en de schutt. P. A. van Waesberge en W. van Ommeren.

### VERPLAATSINGEN.

Bij de 14de afd. inf.: de maj. F. H. Croes, van het algem. depôt der landmagt n°. 33. Bij het leger in Oost-Indië: de 2de luits. Livingston en J. D. L. Routet, beiden van de 7de afd.

inf., de 2de luit. F. G. N. de Villepoex, van de afd. gren., de 2de luit. J. N. Creutz Lechleitner, van de 8ste afd. inf., de 2de luit. C. Jenne, van de 9de afd. inf. Bij de afd. gren.: de 2de luits. C. J. A. Reigersman, van de 5de, J. U. E. Chauvin, van de 7de, W. J. Verhagen, van de 8ste, en G. F. L. van Kinschot, van de 9de afd. inf. Bij het 1ste bat. jagers: de 2de luit. F. C. J. van de Kastele, van de 13de afd. inf. Bij het 2de bat. jagers: de 2de luit. J. F. de Greve, van de 2de afd. inf. Bij het 6de bat. art. nat. mil.: de kap. H. M. de Haan, van het 3de bat. veld-art. Bij het 3de bat. veld-art.: de kap. W. Vergroesen, van het 6de bat. art. nat. mil. Bij de 10de afd. inf.: de 1ste luit. J. Heijermans, van de 12de afd. inf. Bij het 3de bat. veld-art.: de 1ste luit. A. J. D. Gaijet, adj. van den komm. der res-art. bij het leger te velde. Bij de batt. rijd. art. n°. 3: de tijdelijke adjunct paarden-arts J. El-lerbruck, van de batt. n°. 7. Bij de 9de afd. inf.: de tijdelijke officier van gezondheid van de 2de klasse J. W. Praetorius, van de 18de afd. inf. Bij de 17de afd. inf.: bij het depôt: de 1ste luit. J. C. Schröter, van het res.-bat. Bij de 7de afd. inf., bij de bats. te velde: de 2de luit. A. van Vvechel, van het depôt. Bij het leger te velde: de maj. de Groot, van het 4de bat. art. nat. mil. Bij de 10de afd. inf.: de kap. van Vvell Groeneveld, gedetacheerd bij het korps vrijw. Groningsche jagers. Bij de 12de afd. inf.: de 1ste luit. J. J. Langguth, gedetacheerd bij het korps vrijw. Groningsche jagers. Bij het departement van oorlog gedetacheerd de maj. Barre, van de 12de afd. inf.

### EERVOL ONTSLAGEN.

De maj. J. D. Barre, van de 12de afd. inf., uit de betrekking van adjudant van den generaal-majoor George. De 2de luit. L. J. Simons, van de 8ste afd. inf. De 2de luit. J. A. G. W. Wieser, van de 2de afd. inf. De 1ste luit. M. H. van Utenhoven, van het bat. vrijw. art. De 1ste luit. P. P. van Gorkum, van de 8ste afd. inf., uit de betrekking van afdeeling-adjutant. De 1ste luit. A. Gaijet, uit de betrekking van adjudant bij den komm. der res-art. van het leger te velde. De 2de luit. W. Peeters, van de 14de afd. inf. De kap. P. Hon- dius, van het 1ste bat. der 2de afd. mob. Geldersche schutt. De kap. W. G. Ledeboer, van de 2de afd. mob. Zuid-Holland- sche schutt., en tevens uit deszelfs betrekking bij de dien- doende schutt. te Rotterdam. De 1ste luit. Mr. J. J. Slicher van Domburg, van de afd. mob. Zeeuwsche schutt. De 1ste luit.-kwartierm. F. Goederman, van de 1ste afd. Noord-Hol- landsche schutt. De 2de luit. H. Semler, van de 1ste afd. mob. Groningsche schutt. De 2de luit. D. J. van Ruijven, van de 2de afd. mob. Overijsselsche schutt. De maj. Mr. L. A. Ligh- tenvelt, van de dienstdoende schutt., te 's Bosch. De 1ste luit. K. J. van der Meulen, van de afd. gren.

### UIT DE DIENST ONTSLAGEN.

De 1ste luit. K. J. Durlou, van de 8ste afd. inf. De tijde- lijke 1ste luit. J. H. Eichelberg, van het korps jagers van Cleerens. NON-ACTIVITEITS-TRACTEMENT VERLEEND, AAN:  
Den maj. van Jeetze en den kap. N. Geijer, beiden van de 2de afd. inf.

### OVERLEDEN.

De kapt. Christiaans en Luther, beiden thans het non-activi- teits-tractement genietende.